

Economisch - Statistische Berichten

46e JAARGANG - 4 OKTOBER 1961 - No. 2306

Voor de afdeling

MARKTONDERZOEK

op ons hoofdkantoor vragen wij een **MEDEWERKER** van academisch of gelijkwaardig niveau.

Ervaring in marktonderzoek is beslist vereist.

Leeftijd 30-35 jaar.

Belangstellenden wordt verzocht eigenhandig geschreven sollicitaties te zenden aan het Hoofd Personeelszaken van Albert Heijn N.V. te Zaandam.

DEPARTEMENT VAN DEFENSIE

vraagt, ter standplaats 's-Gravenhage,

AKTIEVE KRACHTEN

om in teamverband mede te werken aan de overbrenging van een aantal zeer interessante massale administratieve projecten op elektronische informatieverwerkende apparatuur (gecombineerd met telecommunicatie-systeem).

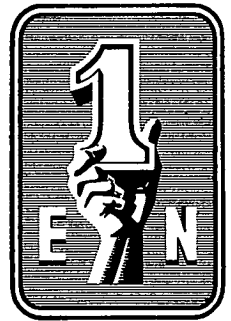
Wij bieden u:

- naar geschiktheid en voorkeur — op een niveau afhankelijk van kennis en ervaring — plaatsing in de sfeer van het administratief-organisatorisch onderzoek (systeem-analist), of in de sfeer van de techniek van de apparatuur (opzet en uitwerking);
- ruime gelegenheid tot het verkrijgen van waardevol inzicht en nuttige ervaring in de administratieve automatisering;
- verdere opleiding en vorming door middel van cursussen op rijkskosten, terwijl bovendien tegemoetkoming in de kosten van andere studies mogelijk is.

Vereist wordt:

- middelbare of gelijkwaardige opleiding; het bezit van diploma M.B.A. en enige ervaring op administratief-organisatorisch gebied kan tot aanbeveling strekken.

Sollicitaties schriftelijk, onder vermelding van no. A. 84/7188 (in linker bovenhoek van env. en brief) te richten aan het Hoofd van het Bureau Personeelsvoorziening en Vorming, afdeling Burgerpersoneel van het Departement van Defensie, Kalvermarkt 32 te 's-Gravenhage.

EERSTE NEDERLANDSCHE

PENSIOENREGELINGEN

RISICO-HERVERZEKERING VAN PENSIOENFONDSEN

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 'S-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 TEL. (070) 514351

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010)
3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoorn-
laan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening
260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010)
6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

De converteerbare obligatie

De geldnemers namen vroeger hun toevlucht tot converteerbare obligaties, wanneer de kapitaalmarkt zich voor de uitgifte van aandelen of obligaties minder goed leende. Men bood de beleggers een object, waarin de mobiliteit van het aandeel, zowel als de veiligheid van de obligatie, was belichaamd. Een winstkans met beperkt risico. Dit „schaap met vijf poten” moest toch zeker in staat worden geacht, de benodigde middelen binnen te halen. De laatste jaren is men de converteerbare obligatie anders gaan bezien. Ze ging tot een geliefkoosde financieringsvorm behoren, omdat de ondernemingen hierin ook positieve voordelen voor zich zelve zagen. De rente van de obligaties is fiscaal aftrekbaar, terwijl de eventuele omzetting in aandelen geschiedt op een, de onderneming passend, tijdstip en met een behoorlijk agio, waardoor een fiscaal aantrekkelijke reserve ontstaat. De achterliggende bedoeling bij de uitgifte van converteerbare obligaties is ongetwijfeld, dat het ook inderdaad tot conversie in aandelen komt.

Wij zijn echter van mening, dat, indien dit doel niet volgens de richtlijnen van het prospectus kan worden verwezenlijkt, men de transactie niet kan forceren zonder het karakter van de converteerbare obligatie aan te tasten. Het aantal officieel genoteerde converteerbare obligaties bedraagt thans 50. Hiervan zijn er niet minder dan 24, waarbij vervroegde aflossing te allen tijde kan geschieden, hetzij, omdat dit in het prospectus is voorbehouden, dan wel, omdat de datum van vervroegde aflossing is ingegaan. Bij de overige leningen valt de datum van vervroegde aflossing of precies samen met de datum van de aanvang van de conversieperiode, of korte tijd hierna.

Op het eerste gezicht een uiterst dwaze bepaling voor een converteerbare lening. Bij nader inzien verdwijnt de dwaasheid evenmin. Het is duidelijk, dat door de toepassing van de clause van de vervroegde aflosbaarstelling, het conversierecht volkomen waardeloos kan worden gemaakt. Wat met de ene hand wordt gegeven, kan met de andere hand worden teruggenomen.

Wanneer het recht van vervroegde aflossing onredelijk wordt gehanteerd, spelen de overige voorwaarden geen rol meer. De hoogte van de rente, de looptijd van het conversierecht, zijn van geen betekenis, indien de vervroegde aflossing zonder meer wordt doorgevoerd. Niettemin heeft de belegger deze eenzijdige voorwaarde tot nu toe geaccepteerd, omdat men voldoende

vertrouwen had in de redelijkheid van de debiteur.

Thans zijn wij, en velen met ons, de clause van de vervroegde aflossing kritischer gaan bekijken. Aanleiding hiertoe vormt het feit, dat onlangs een converteerbare lening, waarvan het conversierecht nog 9 jaar van kracht was, vervroegd aflosbaar werd gesteld. Dit geschiedde, nadat de lening slechts ruim één jaar had uitgestaan. In dit verband vraagt men zich af, of de tijdsduur van het conversierecht, zoals deze in het prospectus is bepaald, in het geheel geen rol speelt! Wij hopen, dat bij de 50 leningen, welke thans uitstaan, de obligatiehouders de conversiekans over de volle periode, welke in het prospectus is vermeld, zal worden geboden. Tenslotte is voor het conversierecht niet voor niets een termijn vastgesteld!

Vervroegde aflossing, zelfs onder aanbidding van een verlaagde conversiekoers, achten wij in principe onjuist. Ook de periodieke uitloting zouden wij willen opschorten tot na het verstrijken der conversieperiode. In elk geval zouden wij echter voor nieuw uit te geven converteerbare leningen het laten *vervallen van de mogelijkheid van vervroegde aflossing, zolang het conversierecht van kracht is*, willen bepleiten. Wanneer de conversie niet gelukt, d.w.z. de omzetting in aandelen binnen de daartoe in het prospectus gestelde termijn niet mogelijk is gebleken, dan dient de debiteur hieruit de consequentie te trekken: men dient dan of een nieuwe converteerbare lening of, meer rechtstreeks, een aandelenemissie in overweging te nemen.

Met het bovenstaande hebben wij getracht aan te tonen, dat de figuur van de converteerbare obligatie opnieuw moet worden bezien. Men zal tot een betere combinatie van de belangen van debiteur en belegger moeten komen. Het kan geruime tijd duren, alvorens eenzijdigheden in een overeenkomst worden doorbroken. Hoelang heeft het niet geduurd, alvorens de Staat bij zijn leningen de clause van „te allen tijde vervroegd aflosbaar” ging wijzigen in „na 10 jaar vervroegd aflosbaar”?

Wij hopen, dat met de thans door ons als wenselijk naar voren gebrachte wijziging in de voorwaarden van converteerbare obligatieleningen niet zoveel tijd zal zijn gemoeid. De beleggers zelf kunnen een woordje meespreken, doch het initiatief zal wel moeten komen van degenen, die met de samenstelling van het prospectus zijn belast. In deze kringen zal men toch ook de belangen van de beleggers in het oog moeten houden.

Voorburg.

S. W. PRINS.

INHOUD

	Blz.		Blz.
De converteerbare obligatie, door S. W. Prins...	923	Overheidstoezicht op het schadeverzekeringsbedrijf?, door C. P. A. Bakker.....	932
Verkenning van 1962, door Drs. W. Hessel.....	924	Drie monetaire wijzen uit het vaderland, door Drs. M. Hart.....	934
De E.E.G., het Verenigd Koninkrijk en de landbouw (II), door Prof. Dr. A. Vondeling.....	928	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	937

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;

J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Een kritische analyse van de ramingen van het Centraal Planbureau leidt tot de conclusie dat het tempo van de ontwikkeling van de hoogconjunctuur werd onderschat. Het lijkt echter dat het jaar 1961 zich niet in de rij der pessimistisch geraamde jaren zal voegen. Schrijver motiveert dat pessimistische ramingen belangrijke nadelen hebben. Uitvoerig wordt uiteengezet dat het C.P.B. de neiging heeft zonder explicatie prognoses op te stellen, die in verschillende gevallen een zekere stagnatie impliceren. Toetsing van de ramingen voor 1962 resulteert o.a. in de mening dat de verwachte produktiestijging (4 pCt.) aan de lage kant is. De geraamde terugloop van de goederenexporttoename tot 4 pCt. is wel aannemelijk. De investeringen, die een exportdrainerend effect kunnen hebben, stijgen namelijk tot ten minste de geraamde investeringsquote van 17 pCt. De loonstijgingen zijn slechts matig geweest. De resterende investeringsaftrek dient afgeschäft te worden opdat de investeringsquote daalt tot beneden de kritische grens van 16 pCt. De aangekondigde belastingverlaging kan dan gunstiger worden beoordeeld.

Verkenning van 1962

Met de toevoeging aan de Miljoenennota 1962 van een voorlopige raming van de economische ontwikkeling in 1962 is een stap verder gezet op de weg naar een rationele sociaal-economische politiek. Het doel van een dergelijke verkenning is immers aan de kennisbasis voor het beleid een verbreding te geven. Toegerust met de bijzonder heldere nota van het Centraal Planbureau zal het parlement zijn beleidsbeslissingen zorgvuldiger kunnen afstemmen op het sociaal-economisch hoofddoel, namelijk een evenwichtige ontwikkeling in een redelijk tempo.

Betekenis van de verkenning.

Voor de Regering heeft deze nieuwe stap minder betekenis daar mag worden aangenomen, dat hetgeen thans openbaar wordt gemaakt in het verleden onderhands en uiteraard eerder aan haar ter kennis werd gebracht. Is de betekenis voor het parlement mitsdien groter, zij dient toch wel in zoverre gerelativeerd te worden, dat ook in het verleden de volksvertegenwoordigers reeds over bronnen beschikten, die rijkelijk vloeiden. Slechts werd de „finishing touch” gemist, die thans op de derde dinsdag werd aangebracht.

Zij, die leven in het donker van de politieke argeloosheid — wie trekt zich niet gaarne bij tijd en wijle daarin terug? —, laten licht de verwachting bij zich wekken, dat het in de Miljoenennota opgemaakt bestek duidelijke sporen van de verkenning zal dragen. De verkenneren uit Den Haag melden immers, dat zich een evenwichtsstoring ontwikkelt, die zowel een intern front, namelijk een zekere prijs-inflatie, als ook een extern front, en wel een voortgaande vermindering van het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans, draagt.

Wordt dus de spoedige komst van een conjunctureel hoogtepunt gemeld, dan is de verwachting dat de Regering als gastvrouw het nodige voor de ontvangst in gereedheid brengt, alleen al een eis van beleefdheid jegens haar. Doch zie, de verkenneren weten zelf reeds te melden dat het in de Miljoenennota uitgestippelde beleid van de Regering monetair neutraal zal zijn. In de Miljoenennota becijfert de bewindsman van Financiën, dat de rijksbegroting een

autonome belastingenopbrengstverhoging kent van f. 65 mln., zodat de ingebouwde stabilisator der progressie zijn heilzame werking kan doen. Geen autonome anti-cyclische belastingpolitiek van betekenis dus. Integendeel, de anti-cyclische maatregel van vermindering der fiscale investeringsfaciliteiten zal in de komende periode door een pro-cyclische belastingverlaging vrijwel geheel geneutraliseerd worden. Op een stap voorwaarts volgt een stap terug, kennelijk ten bewijze van de geringe betekenis der verkenning voor het beleid in de praktijk.

Pessimisme of optimisme?

Leggen wij de verkenning naast het Centraal Economisch Plan 1961, dan ligt voor ons een viervoudige vergelijking, omvattende:

- de realisatie voor 1960;
- de eerste prognose voor 1961;
- de tweede prognose voor 1961;
- de prognose voor 1962.

In tabel 1 zijn in deze volgorde de stijgingspercentages verzameld voor enkele macro-economische grootheden, onder toevoeging van het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans.

TABEL 1.

	1960	1961 1	1961 2	1962
	(procenten)			
Produktie van bedrijven	8,5	4,5	3,5	4
Particuliere consumptie	6,5	4,5	5	4,5
Part. bruto-investeringen in vaste activa	15	7	7	8
Goederenuitvoervolume	14,5	7	4	4
Goedereninvuervolume	15,5	9,5	8	5,5
	(mln. glds.)			
Overschot lopende rekening	1.200	1.200 a)	600	450

a) f. 1.100 mln. inclusief belastingverlaging.

Een markant verschijnsel is dat, met uitzondering van de particuliere consumptie en investeringen, de recente ramingen voor 1961 lager liggen dan de prognoses, die in het Centraal Economisch Plan 1961 waren opgenomen.

De stijgingspercentages die in het eerste halfjaar van 1961 werden gerealiseerd bleven bij de verwachtingen achter. Dit is in zoverre een verrassing, dat men aan te lage ramingen van het Centraal Planbureau gewend is geraakt en zulks niet ongegrond.

In tabel 2 zijn onder elkaar geplaatst de geraamde en gerealiseerde stijgingspercentages van het produktievolume en het goederenexportvolume over de jaren 1953 tot en met 1961.

TABEL 2.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
Netto nat. prod. (marktprijzen)									
prognose ..	3 a)	4	1,8	3,4	1,9	-2,1	3,3	6	4,5
realisatie ..	5 a)	5,5	6	4	1,6	1	5,5	8,5	3,5 b)
Goederen-export									
prognose ..	8-12	6	5	7,5	6,3	3	6	8	7
realisatie ..	14,2	17,5	9,6	4,7	4,9	8,5	12	14,5	4 b)

Bron: C.E.P.-en.
a) Betr. waarde.
b) Tweede prognose.

Uit deze tabel blijkt dat het tempo waarin de hoogconjunctuur zich ontwikkelt werd onderschat. De jaren met een hoge investeringsquote waren 1956 (16,4 pCt.), 1957 (16,2 pCt.) en 1961 (16 pCt.)¹⁾. Zij blijken ook de jaren te zijn waarin de realisatie van de exportgroei bij de raming ten achter blijft, waaruit duidelijk de exportdrainerende werking van een hoge investeringsquote blijkt. Kennelijk ligt de kritische grens van de investeringsquote nabij de 16 pCt.

De produktieramingen werden door de realisaties veelvuldiger overtroffen. Alleen voor 1957 was de raming 0,3 pCt. te hoog, hetgeen geen naam mag hebben. Wordt de tweede prognose voor 1961 gerealiseerd, dan blijft het realisatiecijfer voor de produktie een vol procent bij de eerste prognose ten achter; hetgeen „iets bijzonders” mag heten.

Het ziet er thans dus naar uit, dat het jaar 1961 zich niet in de rij der pessimistisch geraamde jaren zal voegen. Zekerheid daaromtrent bestaat nog niet.

Veiligheidsmarge wenselijk?

De ervaringsregel dat het Centraal Planbureau de neiging tot pessimisme heeft stemt ons voortdurend kritisch tegenover de gepubliceerde plannen. De eerste vraag die rijst is, of een overschatting van het toekomstig verloop van produktie en uitvoer niet zo ernstig en gevaarlijk is, dat daarom een veiligheidsmarge in de ramingen gewenst is. In het bevestigend geval zou men het pessimisme tot het voorzichtigheidsmotief kunnen herleiden. Het komt ons voor dat het antwoord op deze vraag afhankelijk is van het doel waarvoor men ramingen gebruikt.

Wanneer een onderneming ten behoeve van de investeringspolitiek de toekomstige afzet raamt, dan leidt een overschatting tot vermindering van de winst zo niet tot verlies, een onderschatting nauwelijks tot een andere dan de verwachte winst. Op het privaat-economisch niveau is voorzichtigheid bij ramingen dan ook wenselijk. Op sociaal-economisch niveau daarentegen leidt een onderschatting van produktie en export tot een grotere toeneming van

¹⁾ Zie Miljoenennota 1962, blz. 4, waar een zeer instructieve tabel van bestedingenquota is opgenomen.

het winstinkomen dan werd verwacht. Voor zover de raming basis is voor de toegelaten loonontwikkeling is het pessimisme voordelig voor de zelfstandige beroepsbevolking, doch nadelig voor de in loondienst werkzame beroepsbevolking. Geen wonder dus dat het regelmatig pessimisme van het Centraal Planbureau voor de werknemersvakbeweging een „pièce de résistance” is. Het pessimisme legt een druk op het werknemersaandeel in het nationaal inkomen. Voor zover bewust een veiligheidsmarge in acht wordt genomen, wordt deze afgewenteld op de lonen en salarissen. Wij verhehlen ons niet dat dit argument tegen veilige prognoses niet algemeen zal worden aanvaard. Er is echter meer kruit te verschieten.

Het moet namelijk worden betwijfeld, of een te lage raming wel een veilige raming is. Wanneer een te lage raming tot een achteraf onnodig gebleken beperking van de bestedingen, met als neveneffect enige werkloosheid en onderbezetting van het produktie-apparaat, leidt dan gaat potentiële welvaart verloren. Pessimisme kan dus tot omvangrijke verspilling leiden. Het is onze stellige overtuiging dat de in de jaren 1957 en 1958 doorgevoerde bestedingsbeperking achteraf althans grotendeels overbodig bleek te zijn geweest. Voorts kan een overmatige winstontwikkeling tot conjuncturele verstoringen leiden, terwijl tenslotte het gevaar dreigt dat naar beneden wordt afgeweken van het loonniveau, dat voor een evenwichtige ontwikkeling op wat langere termijn optimaal is, al haasten wij ons daaraan toe te voegen dat de interpretaties van het evenwichtsniveau nogal uiteen kunnen lopen. Onzerzijds volstaan wij ermede te zeggen, dat een hoge particuliere investeringsquote als uitvloeisel van een hoge winstquote, gezien tegen de achtergrond van de tempi der technische ontwikkeling en bevolkingsgroei, op den duur tot structurele spanningen kan leiden.

Een vuistregel.

Een nadere beschouwing van ramingen en realisaties brengt ons niet op het spoor van een eventuele systematische fout in de prognoses. Het C.P.B. komt zelf na een onderzoek van het verschil tussen ramingen en realisaties tot de conclusie, dat de richting der mutaties als regel juist wordt geschat, doch de omvang der mutaties veelal wordt onderschat²⁾. Daar de richting der mutaties in produktie en export in een groeiende economie uiteraard overwegend positief is, zou de conclusie moeten zijn, dat derhalve de groei meestal wordt onderschat. Eerst wanneer conjuncturele of andere oorzaken een zekere stagnatie in de groei verwekken, kan het pessimisme tijdelijk in optimisme omslaan. In dit verband valt het op, dat het C.P.B. nogal eens verwacht, dat de jaarlijkse groeivoet van een grootheid om en nabij halveert. Dat nu komt ons voor een handvat te zijn waarmede wij een, zij het ook beperkte, greep op het pessimisme van het C.P.B. kunnen krijgen.

Zo verwachtte het C.P.B. voor 1961 blijkens tabel 1 een halvering van het groeipercentage van zowel de produktie (van 8,5 pCt. naar 4,5 pCt.) als van de export (van 14,5 pCt. naar 7 pCt.). Wij meenden destijds te bestemder plaatse te moeten opmerken, dat het C.P.B. derhalve in de loop van 1961 impliciet een stagnatie verwacht (bijv. conjunctuuromslag) en derhalve die verwachting dan ook expliciet diende te formuleren. Expliciet verklaarde het C.P.B. echter geen stagnatie, doch groei langs de trend te verwachten. Daarom was onze slotkritiek, dat

²⁾ Monografie no. 4 van het C.P.B., 1955.

het C.E.P.-1961 dus inconsistent was. De vuistregel waarop wij de prognoses menen te mogen toetsen luidt, dat, wanneer het C.P.B. de halvering van een groeivoet verwacht, impliciet een stagnatie wordt aangenomen die expliciet aannemelijk dient te worden gemaakt. Kortere gezegd: voor een halvering moeten bijzondere redenen worden aangevoerd. Aan deze vuistregel hebben wij te bestemder plaatse regelmatig de centraal-economische plannen getoetst. Even regelmatig bleken zij te pessimistisch wanneer geen stagnatieverschijnselen van welke aard ook optraden.

Ter toelichting diene de volgende technische uiteenzetting. Wanneer *gedurende* een jaar een grootheid met bijv. 6 punten en het daarop volgende jaar ook met 6 punten stijgt, dan wil dat nog in het geheel niet zeggen dat die grootheid in het tweede jaar *ten opzichte* van het eerste jaar ook met 6 punten stijgt. Dat is alleen het geval wanneer de stijging *in* de loop der beide jaren langs een rechte lijn loopt, zodat de stijging elke maand $\frac{1}{2}$ punt bedraagt. Elke afwijking van die rechte lijn levert een ander aantal punten op. Stel dat de stijging *gedurende* het eerste jaar in haar geheel in de eerste maand en *gedurende* het tweede jaar in haar geheel in de laatste maand valt, dan ligt daartussen een periode van 22 maanden zonder stijging. De stijging van het tweede jaar ten opzichte van het eerste jaar is dan slechts 1 punt. Onderscheiden moeten dus worden de stijging van 1 januari t/m 31 december — daarvoor kan men gevoelig het voortschrijdend 12-maandelijks gemiddelde hanteren — en de stijging van jaar op jaar. De jaar-op-jaar-stijging is afhankelijk van het verloop van de maand-op-maand-stijging. Tendeert de laatste, grafisch voorgesteld, naar een van bovenaf gezien bolle lijn in het eerste en een holle lijn in het tweede jaar, dan wordt de eerstgenoemde stijging kleiner; tendeert zij naar een bolle lijn plus holle lijn dan wordt de eerstgenoemde stijging groter. De eerste halve fase van de hoogconjunctuur tendeert naar een holle, de tweede halve fase naar een bolle lijn.

De ramingen van het C.P.B. hebben betrekking op de jaar-op-jaar-stijging, die kan worden omgezet in een maand-op-maand-stijging wanneer bij benadering kan worden geschat of de laatste een holle, een rechte dan wel een bolle lijn volgt. Men dient zich dus af te vragen in welke fase de conjunctuur zich bevindt.

De eerste prognose voor 1961 hebben wij dienovereenkomstig als volgt getoetst. Met betrekking tot de eerste prognoses van de produktie- en exportstijging in 1961 ten opzichte van 1960 kon de vraag worden opgeworpen welke stijging *in* 1961 daaraan ten grondslag ligt. Uit het voorgaande volgt, dat daarvoor de stijging *in* 1960 medebeslissend is. Om het beeld niet onnodig te compliceren gaan wij niet verder in de tijd terug, al moet worden vastgesteld dat ook de jaren 1958 en 1959 nog hun invloed doen gelden. De exportstijging zou van $14\frac{1}{2}$ pCt. (1960 ten opzichte van 1959) naar 7 pCt. (1961 ten opzichte van 1960) teruglopen. Wanneer de stijging *in* 1960 ook 14 pCt. bedroeg en een rechte lijn volgde, dan is er een overloop van $\frac{1}{2} \times 14 = 7$ pCt. en is de stijging *in* 1961 7 pCt. - 7 pCt. = 0 pCt., hetgeen beduidt dat de exportontwikkeling zal stagneren. De produktiestijging zou van 8,5 pCt. naar 4,5 pCt. teruglopen. Analooq aan het voorgaande zou dat vrijwel stagnatie in 1961 betekenen. Een kleine correctie was echter nodig.

Het was namelijk aannemelijk dat de stijgingslijnen in de jaren 1960 en 1961, gezien de conjunctuurfase, bol zouden verlopen. Dat betekent enerzijds dat de overloop van

1960 naar 1961 minder zou zijn dan 7 pCt. resp. $4\frac{1}{2}$ pCt. Voor 1961 blijft in de prognose dus een stijging over. Het bol verloop betekent anderzijds dat in 1961 de stijging vooral in de eerste maanden zou liggen. De conclusie was dat het C.P.B. een afvlakking van de conjunctuur verwachtte, die zou uitmonden in een stagnatie aan het einde van 1961, noodzakelijk gepaard gaande met een vermindering van de bezettingsgraad, *zodat dus, in tegenstelling tot de opvatting van het C.P.B., de capaciteit geen grenzen meer aan de groei zou stellen.*

In de ideale grafische voorstelling van de conjunctuurgolf lopen de rechte lijnen, die de golflijn in de keerpunten raken, parallel aan de trend. Loopt de trendlijn horizontaal, dan lopen ook de raaklijnen horizontaal; de keerpunten zijn het hoogste resp. het laagste punt. Loopt de trendlijn op, dan lopen ook de raaklijnen op. De keerpunten zijn niet meer het hoogste en het laagste punt; zij blijven wel de punten met de grootste verticale afstand tot de trendlijn. Mondt de stijging in 1961 uit in stagnatie, dan impliceert zulks dat het keerpunt is gepasseerd en dus de laagconjunctuur al is begonnen. Een dergelijke verwachting is in strijd met de verwachting, dat de stijging slechts op de trend terugvalt. Daarnaast, als men wending in de conjunctuur impliciet veronderstelt, dient men daarvoor ook een verklaring te geven.

Uiteraard is het bovenstaande tot de grove lijnen beperkt met weglating van alle nuanceringen die in de concrete situatie zijn geboden. Slechts de gestileerde kern werd weergegeven. Voor de praktische toepassing zal men een stuk gezond verstand moeten gebruiken, hetgeen een en ander relativeert en in het meer arbitraire vlak trekt.

Ontdaan van overbodige mathematische scherppte komt de kritische beoordeling van de centraal-economische plannen op het volgende neer. Het C.P.B. heeft de neiging prognoses op te stellen, die in verscheidene gevallen een zekere stagnatie impliceren. De prognoses zouden aan waarde winnen wanneer het C.P.B. zich steeds zorgvuldig zou bezinnen op de vragen: a) houdt de prognose een zekere stagnatie in; b) kunnen de factoren die tot de verwachte stagnatie leiden worden aangewezen. Uit het voorgaande blijkt dat diverse stagnerend werkende factoren mogelijk zijn, bijv. conjuncturele terugslag, te hoge investeringsquote (stagnatie export) enz. In het navolgende komt nog een tweetal factoren voor het voetlicht.

Toetsing der verkenning.

In de verkenning wordt de exportstijging in 1961 ten opzichte van 1960 thans geraamd op 4 pCt. tegenover een stijging van $14\frac{1}{2}$ pCt. in 1960 ten opzichte van 1959. Een bijzonder snelle terugloop dus. De produktiestijging zal naar verwachting van 8,5 pCt. naar 3,5 pCt. teruglopen.

Dat impliceert (ingevolge het voorgaande) reeds stagnatie in het begin van 1961. En inderdaad blijken de indexcijfers van de produktie vanaf januari 1960 dat beeld op te leveren:

TABEL 3.

Produktie van de nijverheid (1953 = 100)

	jan.	febr.	mrt.	apr.	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.
1960	140	145	163	155	163	163	151	151	161	166	166	163
1961	158	147	172	156	162	169						

Bron: C.B.S.

In het tweede kwartaal van 1960 werd een bijzonder hoog niveau bereikt, dat nadien nauwelijks werd overschreden. Het tweede kwartaal van 1961 ligt op hetzelfde niveau. Van een trendmatige stijging valt niet veel te bespeuren. Mogelijk is dat de uitloop in het tweede kwartaal 1960 van bijzondere aard is. In dat geval kan met enige goede wil een trendmatige stijging waargenomen worden tot het moment waarop de arbeidstijdverkorting, namelijk in het tweede kwartaal van 1961, een breuk in de ontwikkeling aanbracht.

In de verkenning schrijft het C.P.B.; dat het groeitempo van de produktie, tussen medio 1959 en medio 1960, bijzonder groot was en sedertdien aanzienlijk is afgenomen. Voor een deel schrijft men dit toe aan de uitputting der bij het begin van de expansie nog aanwezige capaciteits-reserves. Het komt ons voor dat de produktiecapaciteit, zowel wat kapitaalgoederen als ook wat arbeid betreft, gedurende de verstreken periode is toegenomen. Een stagnatie van de produktie kan daaruit niet worden verklaard.

Twee andere oorzaken van de stagnatie liggen voor de hand. Allereerst de golf van arbeidstijdverkorting, die niet substantieel door overwerk gecompenseerd bleek te worden. Terecht noemt het C.P.B. deze factor ook, zij het in tweede aanleg. Voorts lijkt het aannemelijk, dat onder de druk van de afzetmogelijkheden de boog van de organisatie als produktiefactor slechts tijdelijk hoog gespannen kan zijn. Het produktie-effect van de groei der capaciteit wordt dan gecompenseerd door twee factoren: een onvermijdelijke organisatorische ontspanning en de arbeids-tijdverkorting. Beide factoren zijn van tijdelijke aard.

Het is niet aannemelijk, dat een verdere ontspanning of arbeidstijdverkorting in belangrijke mate zal optreden, zodat de capaciteitsgroei geleidelijk de overhand zal krijgen. Zo gezien lijkt het ons niet onmogelijk dat, zo al niet over de laatste kwartalen van 1961 dan toch in de loop van 1962, de produktie het tempo van de trend zal bereiken. De voor 1962 verwachte stijging van de produktie met 4 pCt. schijnt ons dan ook een „veilige” raming toe.

De terugloop van de stijging der goederenexport van 14½ pCt. in 1960 naar 4 pCt. in 1961 en 4 pCt. in 1962 is wel aannemelijk wanneer men bedenkt, dat niet alleen de produktie tijdelijk stagneert, doch de investeringsquote toeneemt van 15,4 pCt. in 1960 tot 16 pCt. in 1961 en zelfs 17 pCt. in 1962. De terugloop houdt echter in, dat de exportgroei niet alleen stagneert, doch bovendien overgaat in een inkrimping. Het verleden heeft wel geleerd dat de investeringen de export kunnen draineren. De exportprognose komt ons te meer plausibel voor, omdat wij de mogelijkheid dat de toeneming van het volume der investeringen in vaste activa in 1962 ten opzichte van 1961 meer zal zijn dan 8 pCt. niet uitgesloten achten.

Consumptie en lonen.

Blijkbaar heeft van de zijde der consumptieve bestedingen geen verstoring te worden verwacht. Uit de vier-voudige vergelijking blijkt, dat de verhouding tussen consumptie en produktie in 1962 ongeveer dezelfde zal zijn als die in 1959, een jaar waarin het overschot op lopende rekening f. 1.800 mln. bedroeg. In 1960 kwam de produktie 2 pCt. op de consumptie voor te liggen. In 1961 ging daar 1 pCt. van af en in 1962 zal het restant van 1 pCt. wegslinken. Dit stemt overeen met de gegevens uit de Miljoenennota 1962. De particuliere consumptiequote verliep als volgt:

TABEL 4. *Particuliere consumptiequote*

1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
60,1	58,4	60	58,4	58,5	56,8	56,4	56,8	56,8

Bron: Miljoenennota 1962.

De meest frappante conclusie is dat sedert 1959 de consumptiequote vrijwel stabiel is op een niveau dat lager ligt dan het niveau, dat in 1958 werd bereikt ten gevolge van de consumptiebeperking. *Er heeft derhalve in relatieve zin een voortgezette consumptiebeperking plaatsgehad.*

De voornaamste instrumenten ter bescherming van het consumptieniveau zijn de loon- en prijspolitiek. Naarmate — zoals in de afgelopen jaren het geval was — krachtiger naar prijsstabilisatie wordt gestreefd is het effect van loonsverhogingen op de consumptie groter. De ontwikkeling van de consumptiequote bewijst dat de loonsverhogingen uit een oogpunt van bestedingen beslist matig zijn geweest en, wanneer de prognose wordt gerealiseerd (stijging van 6 pCt. van de loonsom per hoofd in 1962 ten opzichte van 1961), matig zullen blijven. Voor een extra matiging zien wij geen enkele reden.

Echter, het C.P.B. verwacht dat het werknemersaandeel in 1962 70 pCt. zal zijn, een percentage dat van 1954 af niet meer werd bereikt. De divergentie die tussen het loonaandeel en de consumptiequote blijkt te zijn opgetreden kan worden verklaard uit twee verschijnselen:

a. het loonaandeel heeft enkele schijnverhogingen ondergaan ten gevolge van de compensaties voor A.O.W.-premie en huurverhogingen (het gecorrigeerde aandeel voor 1962 bedraagt ca. 67 pCt.);

b. blijkbaar is de spaarquote van de loonsom toegenomen, ten dele ten gevolge van loonsverhogingen, die niet ter beoordeling aan het College van Rijksbemiddelaars behoeven te worden voorgelegd.

Hoewel het C.P.B. in 1961 ten opzichte van 1960 een stijging van de loonsom per hoofd met 5 pCt. noteert, zijn de regelingslonen sedert april 1960 opmerkelijk stabiel gebleven.

TABEL 5. *Regelingslonen*
(1954 = 100)

april 1960	december 1960	januari 1961	juni 1961
147	147	148	148

Bron: C.B.S.

De divergentie tussen de ontwikkeling van de regelingslonen en de ontwikkeling van de loonsom per hoofd kan worden verklaard uit de volgende verschijnselen:

a. er hebben belangrijke verhogingen van de lonen plaatsgehad die gewoonlijk niet aan de beoordeling door het College van Rijksbemiddelaars worden voorgelegd (denivellering);

b. er hebben loonsverhogingen plaatsgehad die tegen de spelregels in niet aan het College zijn voorgelegd.

Conclusie: een matige ten dele reeds vrije loonsverhoging staat tegenover een overmatige investeringsactiviteit en een onvoldoende beheerst verlangen naar belastingverlaging. De Regering zou de politieke moed dienen te hebben tot afschaffing van de resterende investeringsaftrek te besluiten, opdat de investeringsquote beneden de kritische grens van 16 pCt. terugkeert. De aangekondigde belastingverlaging kan dan gunstiger worden beoordeeld.

Amsterdam.

Dr. W. HESSEL.

De E.E.G., het Verenigd Koninkrijk en de landbouw

(II)

De opvattingen in het Verenigd Koninkrijk over het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de E.E.G. en de problemen die zich voordoen bij een eventuele toetreding tot de Gemeenschap.

Dat in dit opstel in het bijzonder aandacht wordt geschonken aan de Britse opvattingen heeft nauwelijks een rechtvaardiging nodig. Het is gebleken, dat het Britse standpunt en een toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de Euromarkt ook van beslissende invloed zal zijn op de houding van verschillende andere Europese landen. Bovendien is het Verenigd Koninkrijk van grote betekenis voor de wereldhandel in agrarische produkten en heeft het een eigensoortige landbouwpolitiek. Alles bij elkaar voldoende om er extra aandacht aan te geven. Dit neemt niet weg, dat uiteraard ook de agrarische gezichtspunten van de andere landen die tot de E.E.G. willen toetreden, zoals Denemarken en Ierland, niet mogen worden verwaarloosd. Vanuit het gezichtspunt van de bevordering van de Europese eenheid moet evenwel aan de verhouding van E.E.G. en Britse opvattingen de hoogste prioriteit worden gegeven.

In het hiernavolgende is een opsomming gegeven van het belangrijkste dat sinds het voorjaar in het Verenigd Koninkrijk over de landbouwpolitiek van de E.E.G. en het eigen beleid is geëtaleerd. Er is daartoe geput uit verschillende regeringsverklaringen, parlementaire debatten, geschriften van diverse organisaties en artikelen in tijdschriften en dagbladen ¹⁾. Geprobeerd is 'enig zakelijk commentaar aan deze verschillende Britse zienswijzen te verbinden en, zoals de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, Christopher Soames, onlangs ²⁾ in het Lagerhuis zei: „... to examine dispassionately the possible methods...”.

A. De Britse garanties geven meer zekerheid aan de Britse boeren dan de voorstellen van de Europese Commissie.

Uit verschillende gegevens en berekeningen (zie bijv. *Economic Survey of Europe 1960, Chapter III*, blz. 12/15) blijkt inderdaad dat de inkomens van de Britse agrariërs, zowel ondernemers als arbeiders, tot de hoogste in Europa behoren. Verschillende factoren zijn daarop van invloed en stellig ook de politiek van de Britse Regering. Het is echter zeer de vraag, of dit een gevolg is van het systeem van bescherming of veeleer van de mate waarin bescherming is en wordt genoten. De verschillen tussen het „systeem” van de Britse politiek en dat van de E.E.G.-landen worden trouwens vaak overdreven ³⁾. Het Britse systeem varieert al naar gelang van de produkten. Het

werkt voor graan en vlees anders dan voor suiker, voor drinkmelk weer anders, terwijl de tuinbouw op een traditionele wijze bescherming geniet door middel van hoge invoerrechten. Slechts ongeveer de helft (in waarde) van de Britse produktie is in hoofdzaak volgens het veelbesproken systeem beschermd ⁴⁾. Van een star systeem is dus eigenlijk geen sprake. Om de woorden van een deskundige Britse woordvoerder te gebruiken: „... it is not a fixed shelter against all winds from all quarters. It is only a temporary shelter, as it were, an umbrella against passing storms to give time to our farming community to protect it so that it has a chance to adjust its economy”.

Van het E.E.G.-„systeem” kan vrijwel hetzelfde worden gezegd. Het is trouwens van beide zijden al meer dan eens geconstateerd, dat de doelstellingen van de Britse agrarische wetgeving en van het landbouwhoofdstuk in het E.E.G.-Verdrag — zij het zeer algemeen geformuleerd — in principe niet veel verschillen. De Britse Minister van Landbouw, op 12 juni jl. over dit onderdeel sprekende, merkte op: „The main difficulty which one sees in this is how one can construe what is, I quote: „*a fair standard of living for the agricultural population*” ⁵⁾ (Hansard, blz. 59). De manier waarop komt dus — terecht — ook in Britse ogen op de tweede plaats.

Met betrekking tot het stelsel van het Verenigd Koninkrijk kan bovendien nog worden opgemerkt dat het zeer waarschijnlijk binnenkort aan veranderende omstandigheden zal moeten worden aangepast. Van verschillende zijden — o.a. in het jongste landbouwdebat in het Lagerhuis — is dit duidelijk gemaakt. Naar mate de graad van zelfvoorziening van verschillende produkten in het Verenigd Koninkrijk toeneemt en de prijzen van ingevoerde landbouwprodukten dalen — in het bijzonder die waarvan overschotten ontstaan — worden de bezwaren van bestaande vormen van bescherming duidelijker voelbaar. Er is ook in Groot-Brittannië sprake van een „fluid situation”. De Joint Parliamentary Secretary (Mr. Vane) zei in dit verband in het zo juist genoemde debat o.a.: „we must admit that the present system may well be becoming more costly to maintain” ⁶⁾, een opvatting die de Minister-President MacMillan in het grote E.E.G.-debat op 2 augustus herhaalde: „There is a growing realisation that with changing world conditions we are faced with the possibility of changes any way, ...”.

Als belangrijke voordelen van het Britse toelagenstelsel (deficiency payment system) boven het geven van garanties aan de grens worden veelal genoemd: constante druk op de mate van bescherming en dientengevolge een geringe prikkel tot produktieverhoging. Niet zonder trots kon evenwel Mr. Vane constateren dat „not only are farm incomes to-day higher than they have ever been, but production is also at a record level”. De Staatssecre-

¹⁾ In het bijzonder uit: The National Farmers Union of England and Wales, *Agriculture in the Community*. Vol. Sixteen, no. 2, 1961.

²⁾ *Agricultural Debate*, 12th June 1961; Hansard, blz. 62.

³⁾ Bijv. door P. G. Ridder in zijn *Internationale Economische Kroniek*, *De Economist*, juli/augustus 1961 en Dr. E. W. Meier in de aantekening „De Euromarkt in nieuwe dimensies door eventuele toetreding van Groot-Brittannië”, „E.-S.B.” van 23 augustus 1961.

⁴⁾ Zie Graham Hallett: *British Agriculture and Europe*; Crossbow, Suppl. no. 111.

⁵⁾ Quoted from art. 39 of the Rome Treaty.

⁶⁾ Hansard, blz. 155.

taris had er nog bij kunnen zeggen, dat de mate van bescherming van de landbouwproductie in het Verenigd Koninkrijk ook nogal hoog is in de rij van Europese landen. „Countries falling more clearly in the middle group — roughly in increasing order of protection — are Belgium, Sweden, the United Kingdom, Western Germany and Italy”⁷⁾.

Tenslotte mag niet worden vergeten, dat op het continent (nog) een veel groter deel van de bevolking in de landbouw werkzaam is dan op de Britse eilanden. De kans dat aan het behartigen van hun belangen in mindere mate aandacht zal worden gegeven dan in het Verenigd Koninkrijk lijkt daarom niet groot! Als in Britse publicaties al sprake is van een sterke landbouw„lobby”, terwijl volgens de jongste gegevens slechts 3,9 pCt. van de actieve bevolking in de landbouw werkt, hoeveel groter moet dan de zekerheid van de Britse agrariërs wel zijn, als zij bedenken, dat in een Europese Economische Gemeenschap, waarvan Groot-Brittannië lid zou worden, het aandeel van de agrarische bevolking enkele malen sterker zou zijn dan in het eigen land. Dit neemt echter niet weg, dat een wezenlijke verandering begrijpelijke bezwaren meebrengt vooral als zij in korte tijd zou worden uitgevoerd. De landbouw heeft immers van nature een starre structuur; aanpassingen nemen tijd, zijn dikwijls kostbaar en vergen een grote geestelijke inspanning van vele kleine zelfstandige ondernemers. Dit geldt uiteraard evenzeer voor de continentale boeren van wie een minstens even sterke en snelle aanpassing wordt gevraagd.

B. Het jaarlijkse overleg tussen de Regering en de landbouworganisaties. (National Farmers Union) dat aan de prijsvaststelling in het Verenigd Koninkrijk voorafgaat, zou komen te vervallen.

Wij kunnen dit niet als een groot bezwaar zien. Het is bovendien niet geheel juist. Vanzelfsprekend zal er ook in de verre toekomst overleg zijn tussen nationale belangenorganisaties en nationale regeringen, ook al zullen de belangrijkste beslissingen elders vallen. Het ligt echter voor de hand, dat naast de nationale raadplegingen er tenminste éénmaal per jaar een Europees overleg komt tussen de Europese federale beroepsorganisatie en de Europese overheidsorganen. In het verband van de E.E.G. is daarmee trouwens al een begin gemaakt. Het Economisch en Sociaal Comité heeft zich op dit punt als adviesorgaan al meer dan eens verdienstelijk gemaakt. Dit Comité heeft o.a. een gespecialiseerde afdeling voor de landbouw. Ook de op gemeenschapsniveau gegroepeerde organisaties van boeren en landarbeiders worden voortdurend bij de nadere uitwerking van het beleid geraadpleegd. Dat het Parlement van de E.E.G. en in het bijzonder de landbouwcommissie reeds van grote invloed is geweest op de voorstellen die in behandeling zijn is voldoende bekend.

Tenslotte mag in het commentaar op dit tweede bezwaar niet worden vergeten te vermelden, dat de Commissie ieder jaar een gedetailleerd rapport zal maken en publiceren over de toestand waarin zich de landbouw in de Gemeenschap bevindt. Bovendien zullen voor ieder product of groep van producten raadgevende comité's worden ingesteld waarin de beroepsorganisaties vertegenwoordigd zullen zijn.

Een en ander kan alle gevoel van ongerustheid doen wegnemen dat de meestbetrokkenen niet tijdig ter bevoeg-

⁷⁾ Blz. 24 van hoofdstuk III van het „Economic Survey of Europe 1960”.

der plaatse hun inzichten kenbaar kunnen maken en hun belangen behartigen.

C. Toetreding tot de Gemeenschap betekent aantasting van de nationale soevereiniteit die juist voor de landbouwpolitiek zo belangrijk is; toetreding betekent een onvoorwaardelijke overgave („unconditional surrender”).

Inderdaad zal een deel van de nationale bevoegdheden moeten worden overgedragen. Hierbij mag wel worden opgemerkt, dat ook nu al van een volstrekte nationale soevereiniteit geen sprake is. De Britse belangen zijn zo sterk verweven met die van andere landen, dat de vrijheid van handelen toch al sterk ingeperkt is. Onder A. werd bijv. al opgemerkt, dat het Britse systeem van bescherming van de eigen landbouw waarschijnlijk zal worden gewijzigd uitsluitend als gevolg van druk van buiten af. Het begrip nationale soevereiniteit is in een land met een zo open economie als de Britse theoretisch misschien niet, maar in feite wel sterk uitgehold.

De hantering van het begrip „onvoorwaardelijke overgave” verwekt sterke onlustgevoelens. Het is echter in het verband van een eventuele toetreding niet op zijn plaats. Natuurlijk zou Groot-Brittannië als volwaardig lid van een grotere Gemeenschap het gemeenschappelijk beleid mee ontwerpen, daarover beslissen en het mede uitvoeren. Het lijkt in het geheel niet onwaarschijnlijk, dat vrij spoedig het woord van een Britse parlementariër — en niet de eerste de beste! — bewaarheid zou worden: „It might be that once in, we should be the foremost champions of further integration!”⁸⁾.

D. Toetreding betekent hogere produktiekosten voor de landbouw en stijgende prijzen van het voedsel in het Verenigd Koninkrijk.

Het is jammer dat er tot nu toe geen officiële berekeningen zijn gemaakt die een zinvolle vergelijking van prijzen mogelijk maken. Wellicht is het mogelijk, dat in samenwerking tussen de statistici van de E.E.G. en het Verenigd Koninkrijk een gezamenlijk uitgebracht rapport meer klaarheid brengt over dit belangrijke, maar moeilijk in cijfers te vatten punt. Een samenvattende, kwantitatieve studie, aangekondigd door „Britain in Europe Limited” en uit te voeren door de bekende Economist Intelligence Unit zal pas in het voorjaar van 1962 verschijnen. Er zijn echter enkele voorstudies verricht die enig licht werpen op de orde van grootte waarover het hier gaat⁹⁾.

Wat de produktiekosten betreft: de prijs van vóórgranen zal in het Verenigd Koninkrijk stijgen, in het bijzonder omdat de ingevoerde granen aan een heffing zullen worden onderworpen. Hoe het met de kosten staat van kunstmest, bestrijdingsmiddelen, brandstof, machinerieën, gebouwen e.d. onttrekt zich aan mijn waarneming. Aangezien de invoerrechten op goederen van industriële herkomst gemiddeld in het Verenigd Koninkrijk hoger zijn dan in

⁸⁾ Lord Gladwyn in het Hogerhuis tijdens het debat over „The Commonwealth and the Common Market”, Hansard, blz. 646.

⁹⁾ Graham Hallett: British agriculture and Europe. Crossbow, supplement to the issue of spring 1961.

P.E.P.: Food prices and the Common Market. No. 13, 29th May 1961.

Colin Clark: Press Statement, 23rd May 1961. Agricultural Economic Research Institute Oxford.

Dr. Hans-Broder Krohn: Das Schutzbedürfnis der Landwirtschaft. Eine vergleichende Betrachtung der Agrarschutzsysteme in Europa. Agri Forum, no. 2/1961.

de Gemeenschap, lijkt het niet waarschijnlijk dat een intern vrij verkeer van deze goederen tot prijsstijging in Groot-Brittannië zal leiden; eerder het tegendeel. Over het loonpeil zal nog apart worden gesproken.

In de studie van de N.F.U. wordt voorspeld, dat door toetreding „the increase in food costs . . . would exert an inflationary pressure on the economy as a whole”¹⁰⁾. Dit lijkt ons overdreven; het hangt bovendien vooral af van de mate waarin de prijsstijging loonpolitieke consequenties zou hebben. Maar ongetwijfeld zal een aantal prijzen stijgen, zoals die van vlees, brood, boter en thee; daarentegen zullen de prijzen van melk, aardappelen en groenten dalen. Het netto-effect zal stellig een kleine stijging betekenen. Tegenover deze stijging komt echter een daling te staan van de prijs van industriële goederen. Bovendien zou de bijdrage voor subsidies kunnen worden verlaagd, zodat de Schatkist, bij gelijkblijvende overige omstandigheden, de belasting op bepaalde consumptiegoederen zou kunnen verlagen of bepaalde sociale uitkeringen verhogen, zodat het reële inkomen van de minst-bedeelden niet behoeft te worden aangetast. Hallett¹¹⁾ meent zelfs, dat „it is fairly certain that the general price level would fall”.

Onze voorlopige indruk is, dat de gevolgen voor het prijspeil kleiner zijn dan veelal wordt vermoed. Rekenen wij de uitgaven voor „alcoholic drink” en „tobacco” die in 1960 tezamen 14 pCt. uitmaakten van het verbruik door particulieren („consumers' expenditure”)¹²⁾ ook tot de voedselsector, dan lijkt enige daling op de duur bepaald niet onmogelijk; de Britse prijzen van deze goederen zijn immers nogal hoog.

E. De lonen van de landarbeiders zullen dalen.

Van enkele kanten (vakbeweging!) is de vrees uitgesproken, dat het relatief hoge loonpeil in de Britse landbouw onder druk zal komen van het lagere continentale niveau. Nu zijn goede vergelijkingen uiterst moeilijk te maken. Zelfs in één enkel land blijken er grote verschillen te bestaan tussen bijv. de verhouding tussen het agrarische en het industriële loonpeil, al naar gelang het uitgangspunt dat men kiest. Een vergelijking van uurlonen geeft andere resultaten dan het naast elkaar zetten van de weeklonen (in verband met de arbeidsduur). Gemiddelden van alle werkers in een bepaalde industriële bedrijfstak hebben een andere betekenis dan in de landbouw omdat de verhouding van mannelijke en vrouwelijke arbeidskrachten ongelijk is of omdat de leeftijdsopbouw anders is (de jeugdlonen zijn in de landbouw relatief hoger). Groot verschil maakt het ook of men de industriële lonen ten plattelande als vergelijkingsobject neemt of die in de steden; in landelijke gebieden met werkloosheid zijn de omstandigheden wéér anders. Kortom: vergelijkingen zijn uiterst moeilijk, want ook de werkelijke koopkracht van de valuta is vaak anders dan uit omrekening tegen de officiële wisselkoers resulteert. Men zij dus uiterst voorzichtig met het hanteren van bepaalde vergelijkende gegevens als de herkomst en de betekenis niet nauwkeurig bekend zijn. Dat er echter aanmerkelijke verschillen zijn is ook uit een simpele waarneming op het platteland van de verschillende landen zonneklaar; ook als men rekening houdt met de (aanzienlijke) verschillen in het behoeftenpatroon.

¹⁰⁾ Blz. 63.

¹¹⁾ Blz. 12.

¹²⁾ Economic Survey 1961, blz. 45. London, april 1961.

De opvatting die hier en daar heerst, dat de sociale harmonisatie ook zou betekenen een gelijkmaking van de lonen in de verschillende Lid-Statens is onjuist. Wel mag worden verwacht, dat naar zekere gemeenschappelijke minima van de arbeidsvoorwaarden zal worden gestreefd, daarbij inbegrepen een minimumloon. De ontwikkeling in de Gemeenschap op dit gebied doet allermint de verwachting van revolutionaire wijzigingen postvatten.

Hetzelfde moet worden gezegd van de migratie van werknemers binnen de Gemeenschap. De gedachte, dat na toetreding van het Verenigd Koninkrijk dit land zou worden overstroomd met goedkope arbeidskrachten, die vooral in de landbouw werkzaam zouden willen zijn, is onjuist. Om allerlei redenen (taal, voeding, klimaat, gewoonten, huisvesting, sociale contacten) verloopt migratie van het ene land naar het andere veel moeilijker en trager dan men in theorie en gegeven de verschillen in arbeidsvoorwaarden zou denken. Binnen bepaalde landsgrenzen heeft men die ervaring ook al lang opgedaan: mensen zijn geen baaltjes meel die men willekeurig kan vervoeren! Steeds meer wordt ook getracht het werk bij de mensen te brengen; dat is reeds een onderdeel van de gemeenschapspolitiek geworden. De instelling van het Europees Sociaal Fonds en van de Europese Investeringsbank (artt. 123 en 129 van het Verdrag) en het voorgestelde Fonds voor structuurverbeteringen in de landbouw willen mede een dergelijk beleid mogelijk maken.

Naar mijn mening staat dan ook de actie van de Britse oud-voorzitter van de International Landworkers Federation „to continue to tell my friends, the farmworkers, that it will be a disastrous day for them if Great Britain enters the Common Market”¹³⁾ gelijk met het vechten tegen windmolens. Gelukkig heeft de T.U.C. dezer dagen een positiever geluid laten horen.

F. De tuinbouw zal ernstig schade lijden door concurrentie van Zuidoepese landen.

Achter hoge tariefmuren is in het Verenigd Koninkrijk een vrij omvangrijke tuinbouw opgebouwd, aangemoedigd door de Britse Overheid. Gevreesd wordt, dat in het bijzonder de teelten onder glas niet zullen kunnen concurreren tegen de gewassen onder gunstiger klimatologische omstandigheden in Zuid-Europa verbouwd. Ter ondersteuning van dit argument wordt erop gewezen, dat voor groenten en fruit geen gemeenschappelijke marktorganisatie wordt opgebouwd doch dat volstaan zal worden met het stellen van regelen betreffende de handel en het standaardiseren van kwaliteiten. De bescherming binnen de Gemeenschap zal gering zijn, terwijl de bescherming aan de grens uit vaste invoerrechten zal bestaan. Nu al, zo wordt in Groot-Brittannië beweerd, is de bescherming van de binnenlandse productie onvoldoende. Want „as a weapon of protection, the tariff is slow, blunt and inaccurate”¹⁴⁾. Gepleit wordt voor de toepassing van een flexibel minimumprijzenstelsel zoals de meeste E.E.G.-landen kennen.

De aangevoerde bezwaren zijn stellig juist. De tuinbouw in warme kassen zal het tegenover de verbouw in de open lucht in warmere streken zwaar te verduren krijgen. Het klinkt hard als wij zeggen, dat dit ook de bedoeling is. De voordelen van een grote gemeenschappelijke markt zijn vooral ook gelegen in een betere arbeidsverdeling, in specialisatie. Als alles precies bij het oude zou blijven zou

¹³⁾ Hansard, blz. 115, 12th June 1961.

¹⁴⁾ Hansard, blz. 143 f.f.

alle moeite en last om tot een gemeenschappelijke markt te komen vergeefs zijn geweest!

Toch is er nog troost voor de Britten. De eerste is eigenschraal, namelijk de troost die van buurmans leed uitgaat. De producenten in bijv. Nederland en België staan immers voor precies dezelfde problemen en relatief is hun teelt van veel grotere omvang. Een betere vorm van troost is — en de praktijk heeft dat al bewezen — dat de nabijheid van de markt steeds een factor van niet te onderschatten betekenis blijft. Ook blijken, door de resultaten van intensief wetenschappelijk onderzoek, door een hoogontwikkelde produktietechniek en door een perfecte marktorganisatie de nadelen van een minder goed klimaat — althans voorlopig — gecompenseerd te kunnen worden. Het voorbeeld van de Nederlandse tuinbouw, die geen enkele vorm van prijssteun geniet, is daarvan een duidelijk bewijs. Ondanks een in 1960 gestegen en thans zeer hoog invoerrecht op bijv. tomaten is de export naar Groot-Brittannië stijgende en dit jaar wederom groter dan in 1960.

G. De landbouwpolitiek van de Gemeenschap is te veel gericht op zelfvoorziening; de marktorganisaties leiden tot een te grote bureaucratie.

Het argument van een te sterk streven naar zelfvoorziening kan heel goed bewaarheid worden. In het Verdrag en in verschillende uitvoeringsvoorstellen kan men gemakkelijk elementen vinden die in de genoemde richting wijzen, waartegenover echter ook andere tendenties staan (bijv. in de artt. 18, 29 en 110). De praktijk van de komende jaren kan slechts het bewijs leveren wat het sterkste is: het leven of de leer.

Bij de beoordeling van dit punt mogen wij het volgende niet uit het oog verliezen: bijna alle landen voeren een landbouwpolitiek die in de richting van zelfvoorziening tendeeert. Er is geen reden voor de verwachting dat de Gemeenschap sterker in die richting zal gaan dan de zes afzonderlijke staten deden (en nog doen!). Het tegendeel lijkt eerder waarschijnlijk ¹⁵⁾.

Ook de Britse landbouwpolitiek heeft duidelijke zelfvoorzieningstendenties, zowel in de wetsteppingen (doelstelling) als in de praktijk (sinds de periode 1936/39 steeg de produktie met 72 pCt., wat meer dan het dubbele is van de stijging in de Gemeenschap) ¹⁶⁾. De gevreesde toeneming van de druk op de Britse markt zal dan ook niet alleen het gevolg zijn van een kleiner wordende invoerbehoefte van de E.E.G.-landen, maar evenzeer van een hogere eigen produktie van bepaalde agrarische goederen. Zoals de situatie nu is, importeert de Gemeenschap zelfs meer landbouwprodukten dan het Verenigd Koninkrijk, namelijk ca. 30 pCt. van de wereldhandel, terwijl het cijfer voor het Verenigd Koninkrijk ca. 25 is.

De vrees, dat het gemeenschappelijke marktsysteem een omvangrijke bureaucratie kweekt zal hopelijk niet worden bewaarheid. Of de Britse Regering bij niet-toetreding in de komende jaren met een geringe controle aan de grens

¹⁵⁾ Sommige leden van de Zes kunnen bij niet-integratie (voorlopig) nog voortgaan met produktie-uitbreiding zonder op al te grote moeilijkheden te stuiten, namelijk voor die produkten waarvan de zgn. zelfvoorzieningsgraad nog beneden 100 ligt. Op de gemeenschappelijke markt is echter voor de meeste van deze produkten deze grens al bereikt of overschreden, zodat de afzetmoeilijkheden dan volledig hun drukkende werking kunnen doen.

¹⁶⁾ Voor het oogstjaar 1957/58 waren de cijfers respectievelijk 62 en 28 pCt. Zie: Economic Survey 1961, blz. 54 en Voorstellen inzake... het gemeenschappelijk landbouwbeleid, grafiek I van Deel I.

zal kunnen volstaan, moet worden betwijfeld. Het vaststellen van de herkomst van de geïmporteerde goederen en de maatregelen tegen marktbederf als gevolg van een groter aanbod van overschotten, zullen waarschijnlijk meer administratie vergen dan tot nu toe.

Hiermee zijn de belangrijkste problemen die in de landbouwsector rijzen bij toetreding van Groot-Brittannië tot de Euromarkt genoemd, met uitzondering van één heel belangrijk vraagstuk: de positie van de Gemeenebestanden. Daarop hopen wij in het derde, tevens laatste, artikel nog terug te komen.

Uiteraard zijn in de talrijke discussies en artikelen ook enkele positieve kanten voor de Britse landbouw naar voren gekomen. Zo is van Britse zijde het volgende opgemerkt:

a. Een grotere markt geeft ook nieuwe kansen voor een aantal landbouwprodukten in de teelt waarvan de eilandbewoners gespecialiseerd zijn. Het is trouwens in het algemeen niet in te zien, waarom de Britse boeren niet zouden kunnen concurreren tegen hun collega's van de Gemeenschap. De produktievoorwaarden zijn gemiddeld zeker niet slechter: het klimaat is bijv. zeer geschikt voor grasland, de bedrijven zijn er veel groter en sterker gemechaniseerd, de agrarische bevolkingsdruk is veel en veel kleiner.

b. De grotere markt zal ook minder gevoelig blijken voor de „offloading of surplusses” dan de kleine Britse. Een regeling van het onvermijdelijke overschottenprobleem ¹⁷⁾ zal misschien minder moeilijkheden geven. Ook zal de bijzondere verhouding met Denemarken, welke in verband met de Gemeenebestrelaties al moeilijkheden gaf, genormaliseerd kunnen worden.

Slotsom.

De moeilijkheden die wij in dit artikel bespraken zijn niet zodanig groot gebleken dat zij een toetreding in de weg staan. Veel te vaak vergeten de beoordelaars, dat de economieën van de Europese landen niet statisch zijn, maar in hoge mate dynamisch. Men bekijkt een foto, een momentopname en meent de werkelijkheid te zien. De werkelijkheid is echter gekenmerkt door heftige beweging. Om de moeilijkheden te leren kennen, die optreden bij een wederzijdse toenadering zou een filmopname gemaakt en ontwikkeld moeten worden, die zich uitstrekt over een periode van ten minste zeven jaar. In zo'n lange periode verandert er heel veel in de onderlinge verhoudingen: produktietoeneming, verbruik, lonen, prijzen etc. Misschien zelfs wel in de onderlinge waarde van de valuta, zoals nog dit jaar gebeurde! Een bestedingsbeperking zoals onlangs door de Britse Regering is opgelegd, is ingrijpender en duidelijker voelbaar dan een zeer geleidelijke intrede in een gemeenschappelijke Europese markt zal zijn. De spectaculaire successen van de wetenschap en de gevolgen daarvan voor de technische ontwikkeling, óók in de landbouw, drukken veel sterker hun stempel op de maatschappij dan de vorming van een gemeenschappelijke markt. Het zal zelfs heel moeilijk zijn deze gevolgen als zodanig te herkennen! ¹⁸⁾.

Leeuwarden.

A. VONDELING.

¹⁷⁾ Zie hiervoor mijn rapport aan de Raad van Europa: Agricultural policies in Europe, 25th April 1961. Doc. 1276. Strasbourg.

¹⁸⁾ Voor een uitvoeriger uiteenzetting van deze gedachten-gang verwijs ik naar mijn bijdrage op de Parlementaire Vergadering van de West-Europese Unie in juni jl.: Proceedings of the Seventh Ordinary Session, blz. 122 f.f., London.

Overheidstoezicht op het schadeverzekeringsbedrijf?

Inleiding.

De financiële moeilijkheden waarin een van de Nederlandse schadeverzekeringsmaatschappijen blijkt te verkeren, doen bij velen de vraag opkomen waarom in Nederland geen overheidstoezicht op deze bedrijfstak bestaat. Sommigen doen het voorkomen alsof Nederland in dit opzicht achter ligt bij het buitenland. Met verwijzing naar het algemeen belang gaan er stemmen op een dergelijk toezicht naar het voorbeeld van de levensverzekering met de meeste spoed tot stand te brengen. Het ontbreken van toezicht wordt onaanvaardbaar genoemd ¹⁾. Het lijkt daarom nuttig op deze kwesties in te gaan.

Verskil tussen de positie van de levensverzekeringsmaatschappij en die van de schadeverzekeringsmaatschappij.

Er is een belangrijk verschil tussen de positie van de levensverzekeringsmaatschappij en die van de schadeverzekeringsmaatschappij. Dit verschil laat zich in het gegeven verband duidelijk maken door te wijzen op de gevolgen welke vermogensverliezen bij de verzekeraar hebben voor de verzekerden.

Bij de levensverzekeringsmaatschappij betekent de aanwezigheid van een vermogensverlies een gevaar voor de voldoening van de verplichtingen op lange termijn. Een toestand van opgehouden hebben te betalen, een voorwaarde voor de faillietverklaring, zal zich echter niet vlug voordoen, omdat de opeisbare verplichtingen slechts een fractie van de verplichtingen op lange termijn vormen. Uit de premies van lopende verzekeringen en de inkomsten uit beleggingen zal de maatschappij meestal haar opeisbare schulden kunnen voldoen. In de Wet op het Levensverzekeringbedrijf 1922, S. 716, is daarom een speciale voorziening getroffen, waarbij voor de toestand van opgehouden hebben te betalen in de plaats treedt het voorzien dat de maatschappij in de toekomst niet aan al haar verplichtingen zal kunnen voldoen. Het gewone recht met betrekking tot het verkrijgen van surcéance van betaling is op een levensverzekeringsmaatschappij niet van toepassing. Faillissement is wel mogelijk, doch dit treedt pas op nadat de bijzondere maatregelen welke de Wet op het Levensverzekeringbedrijf noemt, zijn toegepast.

Een vermogensverlies bij een levensverzekeringsmaat-

schappij treft in beginsel elke verzekerde naar rato van zijn aandeel in de premiereserve. Dit betekent dat een vermogensverlies op de opgerente spaarquoten van de in het verleden op lopende verzekeringen ontvangen premies drukt. Rechten welke verband houden met toekomstige premiebetalingen zullen normaliter door overdracht van de collectiviteit van verzekeringscontracten aan een andere levensverzekeringsmaatschappij veilig zijn.

Bij de schadeverzekeringsmaatschappij is de kans van het intreden van een toestand van opgehouden hebben te betalen veel groter, al komt het feit zelf gelukkig slechts zelden voor. De premiereserve is hier ten opzichte van de jaarlijkse ontvangsten van veel minder betekenis dan bij de levensverzekeringsmaatschappij. De premies in de schadeverzekering bevatten geen spaarelement. De premiereserve ontstaat alleen door de omstandigheid dat premies vooruit plegen te worden betaald. Op de balansdatum is van de jaarpremies gemiddeld een half jaar premie onverdiend, omdat het risico nog loopt tot de volgende premieverschijndag.

Bij het faillissement van een schadeverzekeringsmaatschappij dragen de verzekerden het vermogensverlies op hun aandeel in de premiereserve. Dit is meestal van weinig belang. Echt gedupeerd zijn degenen die recht hebben op een schade-uitkering. Hun aantal is echter gering in verhouding tot het aantal verzekerden.

In het algemeen kan dus worden gezegd dat de vermogensverliezen welke de verzekerden kunnen lijden door het faillissement van een schadeverzekeringsmaatschappij van veel minder belang zijn dan de verliezen door het faillissement van een levensverzekeringsmaatschappij.

De verwachtingen van overheidstoezicht op schadeverzekering.

De verwachtingen welke het grote publiek koestert ten aanzien van de gevolgen van het overheidstoezicht op het schadeverzekeringsbedrijf zijn van tweeërlei aard.

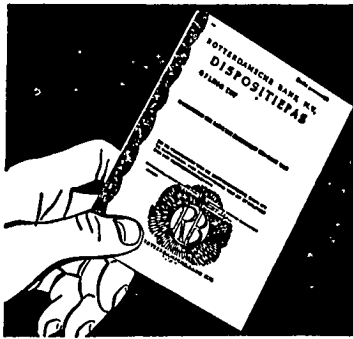
In de eerste plaats verwacht men dat dit toezicht de schadeverzekeraars mild zal stemmen in het geval van geschillen omtrent het al of niet uitkeren en omtrent de hoogte van uitkeringen. Het is, helaas, een hardnekkig misverstand, dat de meeste schadeverzekeraars erop uit zijn in geval van schade de verzekerden hun schade-uitkering te onthouden. Dit misverstand vloeit m.i. voort uit een gebrek aan kennis bij de verzekerden ten aanzien van de polisvoorwaarden, welke op goede gronden dikwijls beperkingen bevatten. In de praktijk zijn de meeste schadeverzekeraars echter bijzonder coulant. Deze coulance berust niet slechts op de overweging dat procederen duur is doch ook op een zekere dienstbaarheid, welke mede door een reclamegedachte wordt gedragen. Om de zaak niet scheef te trekken moet daarbij wel worden vermeld, dat het premieniveau een dergelijke houding in het algemeen ook toelaat. In Engeland daarentegen houdt men zich veel meer aan de tekst van het contract.

Reeds nu ontvangt de Verzekeringskamer, welke met de schadeverzekering geen bemoeienis heeft, regelmatig brieven van personen die menen door een schadeverzekeraar onjuist te zijn behandeld. Daaraan kan de Verzekeringskamer uiteraard niets doen. Zij kan dit in het algemeen evenmin ten aanzien van de levensverzekering. Echte

¹⁾ Zie bijv. „De Volkskrant” van 22 september 1961, het artikel „Verzekeringsplicht” in de rubriek TEN GELEIDE.

(advertentie)

Uw bankrekening is nu overal binnen uw bereik met de

dispositiepas

van de

ROTTERDAMSche BANK

meer dan **325** vestigingen in Nederland

(I. M.)

geschillen moet zij naar de burgerlijke rechter verwijzen. Dit zal ook bij de eventuele invoering van een wettelijk toezicht op de schadeverzekering onvermijdelijk zijn. In dit opzicht zal men van overheidstoezicht op de schadeverzekering dus niet veel mogen verwachten.

In de tweede plaats verwacht het publiek dat het overheidstoezicht een waarborg zal zijn tegen vermogensverliezen, in het bijzonder die welke worden geleden op schadeclaims bij insolventie van de schadeverzekeraar. Deze garantie zal het toezicht echter niet kunnen geven, zulks in tegenstelling tot de toestand in het levensverzekeringsbedrijf, waarbij door het complex van overheidsmaatregelen weliswaar niet de jure doch wel de facto een garantie aanwezig is. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat een belangrijke verslechtering van de financiële positie bij een levensverzekeringsmaatschappij *niet*, doch bij een schadeverzekeringsmaatschappij *wel* binnen zeer korte tijd kan optreden. De verklaring voor dit verschijnsel vindt men o.a. in de duur van de contracten. De vernieuwing van de portefeuille bij een schadeverzekeringsmaatschappij voltrekt zich veel sneller dan bij een levensverzekeringsmaatschappij. Daardoor werken „slechte” contracten in de schadeverzekering veel sneller.

De tariefstelling voor de schadeverzekering is ook veel moeilijker dan voor de levensverzekering. De actuariële wetenschap levert de levensverzekeringsmaatschappij een deugdelijke grondslag voor de tarieven. Bij de schadeverzekering staan de schadefrequentie en de omvang van de schades onder invloed van vele onberekenbare factoren. Intuïtie moet dan de plaats innemen van ontbrekende of ontoereikende ervaringscijfers. Daardoor kan men ook aan de tarieven van een schadeverzekeringsmaatschappij niet zien of haar financiële resultaten in de toekomst gunstig zullen zijn. Een hoog tarief kan slechte resultaten geven als kwade risico's niet onderkend worden. Overheidstoezicht komt in dit opzicht altijd te laat.

Mogelijkheden van overheidsmaatregelen.

Het feit dat een eventueel overheidstoezicht op de schadeverzekering niet zal kunnen geven wat men daarvan verwacht, houdt nog niet in, dat de Overheid daarom maar lijdelijk moet toezien dat in de weelderige plantentuin van de schadeverzekering enkele woekerplanten ongehinderd blijven staan. Ook zonder een algemeen toezicht naar het voorbeeld van de levensverzekering kan voor de verzekerden een grotere zekerheid worden bereikt dan thans het geval is. Daartoe zouden o.a. de volgende maatregelen kunnen bijdragen:

1. Bij commerciële verzekeringsmaatschappijen dient slechts de naamloze vennootschap als rechtsvorm te worden toegelaten; daarbij dient een minimum voor het maatschappelijk kapitaal van bijv. f. 1 mln. te worden geeïst, dat bij vergroting van de activiteit van de onderneming dient te worden verhoogd.

2. Elke verzekeringsinstelling dient haar jaarverslag bij de Kamer van Koophandel ter inzage te deponeren; dit jaarverslag dient te zijn voorzien van een verklaring van een gekwalificeerd accountant. Als zodanig zal na de invoering van de Wet op de Register-Accountants m.i. alleen een in het accountantsregister ingeschreven accountant bevoegd mogen zijn. Het algemeen belang weegt hier zo zwaar, dat aan de verklaring van een persoon omtrent wiens bekwaamheid en integriteit onvoldoende zekerheid bestaat geen waarde mag worden toegekend.

3. In het faillissementsrecht dient een bepaling te worden opgenomen, volgens welke bij het faillissement van een schadeverzekeraar de vorderingen wegens onverdiende premie over een lopend jaar buiten beschouwing blijven zolang de overige crediteuren, in het bijzonder degenen die recht op een schade-uitkering kunnen doen gelden, niet ten volle voldaan zijn.

4. Elke verzekeraar dient naar de maatstaf van ontvangen premies bij te dragen in de vorming van een fonds dat schadecrediteuren schadeloos stelt bij een faillissement waarin geen 100 pCt.-uitkering wordt verkregen.

De toestand in het buitenland.

Door sommige voorstanders van overheidstoezicht op de schadeverzekering wordt een beroep gedaan op de toestand in het buitenland, waarbij de schadeverzekering wel onder overheidstoezicht valt. Op het eerste gezicht lijkt dit argument sterk. Bij nader inzien blijkt echter dat het buitenland in de regel niet de afsplitsing van de levensverzekering uit de verzekeringsbranche kent zoals Nederland. Waar levensverzekering en schadeverzekering in één verzekeringsmaatschappij worden toegelaten is het logisch dat het toezicht de gehele verzekeringsmaatschappij omvat.

Met het bovenstaande zijn niet alle factoren welke bij het aan de orde gestelde probleem een rol spelen, genoemd. De omvang van een tijdschriftartikel eist enige beperking.

Samenvatting.

Het grote verschil in belang van de verzekerden bij de financiële positie van een levensverzekeringsmaatschappij en bij die van een schadeverzekeringsmaatschappij, heeft er in 1922 toe geleid, dat de levensverzekering als een afzonderlijk bedrijf moest worden gevoerd, waarvoor overheidstoezicht in het leven werd geroepen. De praktijk heeft bewezen dat deze maatregel juist is geweest en nog altijd juist is.

Voor invoering van overheidstoezicht (met niet onbelangrijke kosten van uitvoering) naar het voorbeeld van het toezicht op de levensverzekering zijn onder de huidige omstandigheden geen genoegzame redenen aanwezig. Er bestaat echter wel aanleiding voor de invoering van een aantal overheidsmaatregelen, welke tegemoetkomen aan het gerechtvaardigde verlangen naar grotere zekerheid.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

Drie monetaire wijzen uit het vaderland

Het is niet verwonderlijk dat de nauwe verwevenheid van de Nederlandse volkshuishouding met de internationale economie zich niet alleen manifesteert in het betalingsbalansbehoop doch ook in het wetenschappelijk denken over deze materie. De ruime en intensieve internationale discussie over de monetaire structuur plant zich, dank zij onze „wetenschappelijke invoerquote”, dan ook voort in gedachtenwisselingen tussen vaderlandse monetaire denkers.

In dit artikel wordt getracht een samenvatting te geven van de discussie tussen Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. S. Posthuma en Prof. F. de Roos, welke plaats vond op de Accountantsdag van 30 september jl. Prof. Verrijn Stuart gaf een mondelinge toelichting op zijn preadvies, waarvan wij in het onderstaande een beknopte indruk trachten te geven ¹⁾.

Preadvies van Prof. Verrijn Stuart over „Structurele veranderingen in de internationale monetaire betrekkingen”.

Het preadvies wordt aangevangen met een vrij uitvoerig historisch overzicht vanaf het tijdperk van de klassieke gouden standaard. Een aardige illustratie van de monetaire relativiteit is de discussie van dertig jaar geleden over de oorzaken van de omslag van 1929. Ook toen werden in deze samenhang een gebrek aan internationale liquiditeit en feilen van het goudwisselstelsel naar voren gebracht. In de jaren twintig faalden de bankierslanden Groot-Brittannië en de Verenigde Staten inderdaad in het voldoen aan datgene, wat des bankiers is.

De chaos van de jaren dertig bracht als winstpunt het opstellen van een redelijke reflatiepolitiek. In dit tijdperk slaagde men er echter onvoldoende in, na het wegvallen van de klassieke gouden standaard, de grondslagen te leggen voor een nieuw logisch sluitend en in de praktijk goed werkend geldstelsel. Desalniettemin heeft de toenmalige „choc des opinions” bijgedragen tot het (ots)andkomen van een communis opinio. Een open vraag was echter vooral het realiseren van volledige werkgelegenheid (FE) met een stabiel prijsniveau (P).

Inleider meent dat ca. 5 jaren na de laatste wereldoorlog een verheugende communis opinio over grondslagen en doelstellingen van het geldwezen werd bereikt. De drastische multilateralisatie en het omvangrijk convertibiliteitsherstel (eind 1958) zijn daaruit voortgesproten. Als richtsnoer voor de geldvoorziening fungeert nu de trias: P + B.B. (betalingsbalansevenwicht) + F.E. Een en ander in een maatschappij met vrij, multilateraal verkeer en vaste wisselkoersen. Dit is de grootste structuurverandering in het geldwezen, welke ooit heeft plaats gevonden.

De acceptering van de triasmaatstaf wordt geïllustreerd met een aantal officiële documenten, waaronder uitingen van de Regering, Centrale Bank en S.-E.R. hier te lande en op internationaal niveau o.a. met betrekking tot de E.E.G. (Verdrag van Rome). De begrippen P, B.B. en F.E. worden aan een nader analyse onderworpen, waarbij allerlei moeilijkheden opduiken. Bij de begripsbepaling van B.B. in een groeiende volkshuishouding sluit inleider zich aan bij de opinie van Dr. Holtrop: een overschot op de lopende rekening, welke in overeenstemming is met

¹⁾ Een volledige weergave is gepubliceerd in het juli/augustusnummer van „De Accountant”.

een aan de groei van het nationaal inkomen proportionele toename van de goud- en deviezenvoorraad.

Uitermate belangwekkend zijn de beschouwingen van de inleider over de consistentie van P, B.B. en F.E. Ontkend wordt dat er een principiële inconsistentie tussen P en F.E. zou bestaan, mits echter aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Deze betreffen de algemene situatie op de arbeidsmarkt en de wijze van loonvorming. Inflatie in de zin van een opwaartse druk op de prijzen door „cost push” laat zich vermijden bij een voldoende omvang van *minimum (tevens maximum) werkloosheid*. Dit doel kan de Overheid bevorderen door een neutrale monetaire politiek en een licht deflatoire financieringspolitiek, wanneer het conjunctuurbehoop zulks wenselijk maakt. Wat de wijze van loonvorming betreft, biedt het stelsel van vrije loonvorming geen voldoende waarborgen voor aanpassing aan de grenzen der produktiviteit. Een gecontroleerde loonvorming, welke een zekere differentiatie niet uitsluit, is nodig voor consistentie tussen P en F.E.

De verenigbaarheid van P en B.B. is een moeilijker zaak. Een groeiend nationaal inkomen belast de B.B. door stijgende bestedingen in het buitenland. In deze situatie bestaat alleen volkomen consistentie tussen P en B.B., indien in de andere landen de produktie evenredig stijgt, ook daar het prijspeil stabiel blijft en de ruilvoet ongewijzigd blijft. In de werkelijkheid zullen dan ook veelal evenwichtsverstoringen optreden, waartoe men, ter vermindering van betalingsverkeerrestricties, de wisselkoersen dan wel P moet laten fluctueren. Inleider geeft de voorkeur aan een soepele houding t.o.v. P. Overigens moet men geen stringente voorschriften opstellen en zich veeleer beperken tot een „redelijke benadering” van de beginselen van de trias. Ten behoeve van het benodigde internationaal overleg zijn er genoeg contactpunten (E.E.G., B.I.B., O.E.S.O. en I.M.F.). Toch is nog niet het laatste woord gesproken over de problematiek van de monetaire trias.

Ook op het gebied van internationale coördinatie van de toepassing van *monetaire instrumenten in ruime zin* is nog zeer veel te doen. Het instrumentarium is geleidelijk uitgebreid van geldpolitieke middelen in engere zin (discontopolitiek, openmarkt-politiek, verplichte kas- en/of liquiditeitspercentages van particuliere banken, krediet-rantsoenering, resp. contingentering, selectieve controlemaatregelen) met „fiscal policy”, gecontroleerde loonvorming en overheidstoezicht op de prijsvorming. De uiteenlopende aanvaarding en hantering van deze instrumenten in de verschillende landen wijzen naar de wenselijkheid van meer coördinatie.

Op korte termijn kan een dergelijk coördinatiebeleid reeds worden toegepast ter bestrijding van „hot money”. Inleider sluit in dezen aan bij Keynes en bepleit een *systematische* verkleining van de marge tussen contante en termijnvaluta door interventie van de centrale banken op de termijnmarkt. De incidentele toepassing is ontoereikend. Naast de moeilijkheden en onvolkomenheden t.a.v. coördinatie van doelstellingen en middelen, blijft echter de hoofdoorzaak van monetaire storingen toe te schrijven aan de hoofdzonde van de overbesteding.

T.o.v. de belangrijke vraag: *vaste of zwevende wisselkoersen* kiest inleider voor vaste wisselkoersen. Weliswaar impliceert dit offers, o.a. ten laste van een maximale eco-

nomische groei. Voordelen zijn echter grotere zekerheid in handel en kredietverkeer (de mogelijkheden van termijnmarkten zijn beperkt); effectieve bestrijding van „hot money” en de impliciete noodzaak internationaal „in de pas te blijven”. Koerswijzigingen dienen tot hoge uitzonderingen te worden beperkt. Stelling wordt gekozen tegen hen, die menen dat de revaluaties de ontsnappingsclausule van Bretton Woods terecht een ruimere, Keynesiaanse, inhoud zouden hebben gegeven ²⁾. Anders zou de trias tot P + F.E. worden gereduceerd. (Met ontsteltenis had inleider kennis genomen van Meade's opvatting dat de B.B. een secundaire plaats in het nationaal economisch beleid zou kunnen innemen ³⁾). T.o.v. de revaluatie van de gulden was Prof. Verrijn Stuart „niet direct voor”, doch evenmin wilde hij de operatie als onredelijk beschouwen.

§

De bestaande fundamentele onevenwichtigheden, waarvan een nadere begripsbepaling wordt gegeven, zijn door de revaluaties verre van opgelost. *In het huidige bestel vormen vooral de B.B.-posities van de twee bankierslanden (Verenigde Staten en Groot-Brittannië) twee zeer zwakke plekken.* Het is bedroevend dat juist deze landen zich macro-economisch weinig capabel hebben getoond in het uitoefenen van hun belangrijke functie in de goudwissel-politiek.

Naast de autonoom veroorzaakte moeilijkheden in de positie der bankierslanden, wordt door sommigen een *mondiaal tekort aan internationale liquiditeiten* naar voren gebracht. Inleider meent dat het moeilijk is *thans* een zodanig tekort aan te wijzen. Als maatstaf sluit inleider zich aan bij Dr. Holtrops methode, waarbij de import van de niet-bankierslanden wordt gerelateerd aan de hoeveelheid goud benevens aan de hun door de beide bankierslanden beschikbaar gestelde deviezen:

Op den duur kan echter wel een tekort ontstaan. De jaarlijkse produktie aan monetair goud is namelijk in pCt. van de totale liquiditeitsvoorraad geringer dan de groei van wereldproduktie en -handel. Wil men beide groot-heden gelijke tred doen houden, dan zal het aandeel van de deviezen in de internationale liquiditeiten moeten toenemen. Wanneer echter deze deviezen in twee bankierslanden geconcentreerd blijven, wordt de schuldenlast van deze landen op korte termijn wel uitzonderlijk zwaar. Deze last is te torsen bij een perfecte B.B.-politiek. Groot-Brittannië's positie is echter uiterst labiel en de Verenigde Staten hebben niet getoond de monetaire finesses van het internationale bankiersambt zodanig te beheersen dat zij de rol van Groot-Brittannië van vóór 1914 zouden kunnen vervullen.

De zaken zijn nog wel gaande te houden met een intensieve samenwerking van de centrale banken (o.a. beperkte omzetting van dollar- en pondensaldi in goud), maar een bevredigende oplossing van het internationale liquiditeitsvraagstuk biedt dit niet. *Het is slechts een noodverband en geen hecht en logisch sluitend systeem.* Een verhoging van de goudprijs als radicale oplossing wijst inleider als weinig rationeel af. De „haves” en goudproducenten (o.a. achter het ijzeren gordijn), zouden evenredig meer krijgen, de anderen hebben het nakijken.

²⁾ Wij mogen verwijzen naar het betoog van Prof. Witteveen: „Revaluatie — de wisselkoers als instrument van structuurpolitiek” in „E.-S.B.” van 22 maart jl.

³⁾ Zie het artikel: „Internationalisatie van deviezenvoorraden” in „E.-S.B.” van 27 september jl.

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschafft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD

BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

Prof. Verrijn Stuart acht derhalve de plannen tot *her-
vorming en verdere activering van het I.M.F.* veel aantrek-
kelijker. De oplossing is niet een eenmalige of incidentele
verruiming van internationale liquiditeiten (verg. de laatste-
lijke quota-verhoging in het I.M.F.). Nodig is een duur-
zaam systeem, waaraan het plan van *Maxwell Stamp* niet
voldoet. Volgens dit plan zouden in de loop van één jaar
tot enkele miljarden dollars I.M.F.-certificaten worden uit-
gegeven. Zulks ter verstrekking van middelen aan onder-
ontwikkelde gebieden ten behoeve van aankopen in de
Westerse wereld.

Het plan van *E. M. Bernstein* wordt gunstiger beoor-
deeld. In dit plan wordt het I.M.F. gemachtigd leningen
te sluiten bij overschotlanden om deze gelden weer uit
te lenen aan deficitlanden. Het blijft echter dubieus of
in dit kader de internationale liquiditeitsmassa voldoende
zal groeien.

Om deze laatstgenoemde reden geeft inleider de voor-
keur aan het plan van *Robert Triffin*. Deze wil het I.M.F.
omvormen tot een internationale centrale bank, bij welke
alle landen een zeker percentage van haar internationale
liquiditeiten moeten storten⁴). Hiertegenover verkrijgen
de nationale banken een deposito bij het I.M.F. Op basis
van de verkregen goud- en deviezenvoorraad kan het
I.M.F. kredieten verlenen en aldus additioneel geld creëren
in de vorm van nieuwe Fonds-deposito's. Ter voorkoming
van inflatie zou het I.M.F. kunnen worden verplicht hierbij
een maximum in acht te nemen van bijv. 3 pCt. van de
bestaande internationale liquiditeitsvoorraden.

Prof. Verrijn Stuart verwondert zich niet over de twijfel,
waarmede de nationale monetaire autoriteiten de plannen
van Triffin hebben begroet. De zaak is overigens nog niet
urgent, omdat er *thans* geen gebrek aan internationale
liquiditeiten bestaat. Maar dit gebrek kan komen en het
vertrouwen in een op rationele wijze hervormd I.M.F.
zou groter kunnen zijn dan in de bankierslanden, in het
licht van derzelve verleden. Overigens is inleider reeds
tevreden in zoverre de materie in studie en „in beweging
is”.

De discussie.

Nadat Prof. Verrijn Stuart zijn mondelinge toelichtingen
op zijn preadvies had uitgesproken, werden door Prof.
Posthuma en Prof. De Roos kritische opmerkingen ge-
lanceerd. In het onderstaande wordt gepoogd een indruk
te geven van deze opmerkingen en van de antikritiek van
Prof. Verrijn Stuart.

Prof. Posthuma.

Deze debater meende een *dogmatische benadering van
de behoefte aan internationale liquiditeiten* en van de ge-
poneerde voorziening hierin (internationale bankier, vaste
percentages) te moeten constateren. In onze wereld is nu
eenmaal slechts een beperkte mate van internationale
coördinatie mogelijk ten gevolge van het niet willen prijs-
geven van de nationale soevereiniteit. *Repliek:* t.o.v. de

⁴) Dezerzijds moge ter aanvulling worden opgemerkt dat
R. Triffin in „Gold and the dollar crisis” (blz. 111) voorstelt
alle resterende nationale deviezenreserves uiteindelijk in Fonds-
deposito's om te zetten, uitgezonderd t.b.v. beperkte werkvoor-
raden. De nationale monetaire reserves bestaan dan overigens
slechts uit goud en Fonds-deposito's. J. E. Meade is nog
radicaler, daar deze ook al het monetaire goud bij het I.M.F. wil
onderbrengen.

pragmatische houding van debater handhaaft inleider de
wenselijkheid van een, in zekere mate, dogmatische aan-
pak. Overigens is het plan-Triffin behoorlijk te realiseren.

Loon- en prijspolitieke maatregelen, waaraan nog kartel-
politieke en gerichte (bijv. zoals t.o.v. de bouwnijverheid)
acties ware toe te voegen, als *vormen van overheidsingrijpen*
ten behoeve van de trias P, B.B. en F.E., kunnen tot
inconsistentie leiden met een ander belangrijk doel, namelijk
dat van *economische vrijheid*. *Repliek:* deze mogelijkheid
van inconsistentie, gezien ook art. 4 van het E.E.G.-
verdrag, behoeft niet actueel te worden.

Voorts stelde debater dat de noodzakelijke omvang van
de *hoeveelheid internationale liquiditeiten begripsmatig* een
moeilijke zaak is. Naast het relateren aan de wereldhandel
dient ook de factor van het wantrouwen te worden ver-
disconteerd. Hij betwijfelde of extrapolatie van deze be-
hoefte wel zin heeft. Zelfs een daling hiervan is mogelijk,
namelijk indien alle landen een juiste B.B.-politiek zouden
gaan voeren en de vertrouwensfactor voldoende gunstig is,
waardoor valuta-reserves overbodig zouden worden. (O.i.
is deze veronderstelling t.o.v. de huidige mondiale atoom-
vulkaan bepaald niet pragmatisch-realistisch). *Repliek:*
inderdaad is het moeilijk t.a.v. de liquiditeitsbehoefte
vaste normen te hanteren. Dit probleem heeft zich ook
op nationaal niveau voorgedaan, waarbij de verhoudingen
zich in de loop der tijden wijzigden. Geconstateerd kan
worden dat hoog- en laagconjunctuur gepaard gaan met
resp. een lage en hoge liquiditeitsvoorkeur.

Nadat Prof. Posthuma zich eveneens voor *vaste wissel-
koersen* uitsprak en het „plan-Stamp” zonder meer ver-
werpelijk achtte, bepleitte hij een terughoudende houding
t.o.v. concrete plannen à la Triffin (er zijn reeds „10 plan-
nen-Triffin”). Met name keerde hij zich tegen het automa-
tisch mechanisme in de plannen, waarbij zijn optimistische
visie op een mogelijke afname van de internationale
liquiditeitsbehoefte werd herhaald. Wel pragmatisch was
zijn, Lao-tseans aandoend, oordeel dat reeds veel door
de feitelijke gang van zaken wordt opgelost. Derhalve
zou men het pond en de dollar dienen te steunen en te
hopen dat de B.B.-positie van deze landen in orde zal
komen. *Repliek:* indien het plan-Triffin in de ijskast zou
worden gezet, is spoedig een reïncarnatie hiervan, zij het
met enige varianten, te verwachten. Ook denkbeelden, die
analoog zijn aan die van Triffin, kunnen als uitgangspunt
worden gehanteerd. De bezwaren van nationale instellingen
zijn overigens begrijpelijk.

Prof. De Roos.

Deze debater meende een tegenstrijdigheid te kunnen
constateren tussen het preadvies (vooral gewijd aan doel-
stellingen geldpolitiek) en het onderwerp hiervan (monetaire
structuur). *Repliek:* de gewijzigde doelstellingen be-
tekenen een veranderde monetaire structuur. (Wij achten
een opinie dat de causa finalis geen structurelement zou
vormen zeer merkwaardig. Mogelijk doelde echter Prof.
De Roos op een eenzijdige accentuering van *dit* structuur-
element).

Aardig was debaters correctie van inleiders bijbel-
citaat: oude wijn in nieuwe zakken moet zijn nieuwe wijn
in oude zakken⁵). Hieraan vastknopende constateerde hij

⁵) Wij verzoeken Prof. de Roos ons te verontschuldigen voor
de liberale exegese, die aan de titel van ons artikel ten grond-
slag ligt.

dat na 1945 nieuwe wijn (de trias: P, B.B., F.E.) in een oude zak (de goudwisselstandaard) is gedaan. Hij achtte de monetaire structuur dan ook onvoldoende gewijzigd. *Repliek*: de opinie dat te veel oude zakken zijn gehandhaafd is gedeeltelijk juist. De ontwikkeling na 1945 heeft het I.M.F. tot eind 1958 tot een „debating-club” gedoemd. Sindsdien is echter de vraag aan de orde hoe het I.M.F. („de nieuwe zak”) moet worden hervormd. Voorts had reeds de instelling van de E.B.U. een revolutionair karakter.

Na te hebben gesteld dat het toekomstige *liquiditeitsvraagstuk* wel oplosbaar is, wees Prof. De Roos op art. 2 van het E.E.G.-verdrag waarin *maximale economische groei* als doel wordt gesteld. Hoe is de prioriteitsverhouding hiervan t.o.v. de trias en vaste wisselkoersen? *Mogelijk moeten de vaste wisselkoersen t.b.v. andere doelstellingen wijken*. Overigens heeft dit wisselkoerssysteem slechts weinig invloed op de monetaire discipline. Naast het toepassen van invoerrestricties blijken landen met een B.B.-tekort op revaluaties te wachten van die met een B.B.-overschot. *Repliek*: de economische groei heeft niet als een afzonderlijke doelstelling te worden gezien. De realisering van de trias bevordert de economische groei, welke inderdaad niet steeds maximaal kan zijn wegens aanpassingen aan andere doelstellingen. Het systeem van vaste wisselkoersen is belangrijk, hoewel bij een fundamentele onevenwichtigheid een wisselkoersherziening nodig is. Deflatie is niet steeds mogelijk en toereikend. Wat de prioriteitskwestie betreft, is het niet juist t.o.v. vaste wisselkoersen een a-prioristische voorkeur uit te spreken.

Prof. Verrijn Stuart eindigde zijn betoog met een verdediging van zijn waarde-oordeel over de importantie van de historische ontwikkeling, waartoe hij Dr. Per Jacobssons lijfspreuk aanhaalde: „Those who do not remember the past, will be condemned to repeat it”.

M. H.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Van de met ingang van 22 september bestaande mogelijkheid om op 10 en 11 oktober vervallend schatkistpapier tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. bij De Nederlandsche Bank in disconto te geven en na 27 oktober tot 31 mei 1962 vervallend papier te stallen is een ruim gebruik gemaakt. De post „Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven door de Bank gekocht” op de weekstaat steeg met f. 258,8 mln. De grootte van dit bedrag is nog geen maatstaf voor de spanning, die op de geldmarkt heerst. De Nederlandsche Bank stelt wel de mogelijkheid open tot onderbrenging van papier, doch wanneer het bedrag, dat volgens de raming naar de markt moet worden toegevoerd om evenwicht te verkrijgen, bereikt is sluit zij haar loketten. Dat kan soms reeds dezelfde dag zijn. Daarom moeten de belangstellenden er als de kippen bij zijn en bovendien ver vooruit zien. Men kan er vrij zeker van zijn, dat de hebben het bovengenoemde bedrag niet direct nodig hebben gehad, maar zij moeten wel de zware septemberultimo en de evenmin lichte september/oktober kasreserveperiode overbruggen. Inderdaad is op woensdag 27 september de speciale disconto- en stallingsfaciliteit weer ingetrokken. Als stabiliserende factor is de mogelijkheid zeer welkom geweest.

4-10-1961

Kapitaalmarkt.

Heel geleidelijk worden de conservatieve maatstaven, die op de hypotheekmarkt gelden, verruimd. Een, men mag wel zeggen, standaardvoorwaarde bestond hierin, dat hypotheecaire leningen tot niet meer dan ca. 60 pCt. van de waarde van het verbonden onderpand werden gegeven. Onder waarde moet men in dit verband de executiewaarde verstaan. In de ruime overwaarde kan de eventuele oetredende waardevermindering van het onroerend goed opvangen alsmede mogelijk door de geldnemer verschuldigde achterstallige rente en de kosten verbonden aan de eventuele executie van het onderpand. Langzamerhand is men van de regel gaan afwijken, hetgeen betekent, dat men bereid is een lening tot een hoger percentage van de waarde van het onderpand te verstrekken. Het feit, dat in de laatste 25 jaar de prijzen van het onroerend goed alleen maar zijn gestegen, is waarschijnlijk een factor van betekenis in deze ontwikkeling.

Thans zijn ook de boerenleenbanken en niet name in de laatste dagen de instellingen aangesloten bij de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank te Utrecht een stap in de beschreven richting gegaan. De banken worden in staat gesteld hypotheecaire leningen tot boven 60 pCt. van de waarde van het onderpand af te sluiten. De dekking hiervoor heeft men gevonden in een door de Centrale Bank afgesloten delcredereverzekering, die ook wel extra-hypotheekverzekering wordt genoemd. Deze extra-hypotheek kan maximaal 30 pCt. van de waarde van het onroerend goed bedragen, echter met dien verstande, dat de totale lening tot niet meer dan 90 pCt. van de waarde van het onderpand mag oplopen. In hoeverre de rente hoger zal zijn dan op de „gewone” hypotheek is niet vermeld. In verband met de hogere kosten ligt dit wel voor de hand.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1960	H. & L. 1961	22 sept. 1961	29 sept. 1961
Algemeen	395	484 — 383	393	390
Intern. concerns	564	677 — 528	537	530
Industrie	329	437 — 331	358	360
Scheepvaart	176	223 — 214	191	190
Banken	220	251 — 178	228	227
Handel enz.	149	185 — 150	162	161

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 123,10	f. 109,90	f. 107,70
Philips G.B.	1.183 $\frac{3}{4}$	989 $\frac{1}{4}$	986
Unilever	785	763	771 $\frac{1}{2}$
Hoogovens, n.r.c.	789	866	832
A.K.U.	486 $\frac{1}{2}$	388	377
Kon. Ned. Zoutind., Ketjen ..	1.035	1.168	1.169
Zwanenberg-Organon	870	930	990
Rotterd. Droogdok	467	527 $\frac{1}{2}$	529
Robeco	f. 237	f. 244	f. 243
Amsterd. Bank	392	360	359

New York.

Dow Jones Industrials	616		701
-----------------------------	-----	--	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	4,20	4,09	4,12
Aand.: internationalen a)	3,80	3,17	.
lokale a)	2,38	3,55	.
Disconto driemaands schatkist- papier	1,50	1 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{4}$

a) Bron: Veertiendaags beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend, begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

HET GOUVERNEMENT VAN
NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

vraagt

JONGE ACADEMICI

voor de **BESTUURSDIENST**

Gevarieerde en interessante werkkring, zowel op staatkundig terrein (instelling van raden, groepsgemeenschappen e.d.), als op bestuurlijk gebied bij de verdere openlegging van het binnenland. Doct. ex. vereist; max. leeftijd 32 jaar. Aanvangsalaris f. 792,—, verhoogd met kinder- en duurtoltoeslagen. Uitzending op een hoger salaris is mogelijk in verband met voorpraktijk en/of mil. diensttijd. Aanstelling in vaste dienst of op kort verband. Voorzieningen inzake uitzendingskosten, ziektekosten, buitenlands verlof en pensioen. In voorbereiding is een wettelijke regeling tot instelling van een Bijstandcorps, waarin alle Nederlandse Gouvernementsambtenaren zullen worden opgenomen. Uitsel van mil. dienst mogelijk. Zij, die in de loop van 1961 afstuderen kunnen thans reeds solliciteren.

Sollicitaties onder letters BB aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Plein 1, 's-Gravenhage, op welk adres desgewenst nadere inlichtingen kunnen worden verkregen, elke werktijd tijdens de kantooruren.

Bij de
POSTCHEQUE- EN GIRODIENST
TE 's-GRAVENHAGE

kunnen

voor de bestudering en behandeling van administratief organisatorische vraagstukken, ten nauwste samenhangend met de voortschrijdende automatisering van deze dienst, worden geplaatst:

a. enige academici

die het doctoraal examen in de economische wetenschappen hebben afgelegd of een daarmee gelijk te stellen opleiding hebben genoten,

b. enige medewerkers op middelbaar niveau

Hiervoor is tenminste vereist het diploma MBA; de voorkeur gaat uit naar hen die zich voorbereiden voor, resp. in het bezit zijn van het Staatspraktijkdiploma of een daarmee gelijk te stellen opleiding.

Ervaring op administratief en/of organisatorisch gebied strekt tot aanbeveling, doch is niet beslist noodzakelijk.

Dit dynamisch bedrijf biedt aan gegadigden voor deze functies interessant werk en goede vooruitzichten.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige gegevens en recente pasfoto te richten aan de directeur van de Postcheque- en Girodienst, Spaarneplein 2 te 's-Gravenhage.

Het nog al maar snel toemen van het aantal abonnees van het weekblad

wijst er wel op hoezeer dit beleggingsadvies-orgaan, dat specifiek de belangen van de particuliere belegger behartigt, in een behoefte voorziet.

Te verwonderen behoeft dit eigenlijk niet, want Bel-Bel tracht volledig objectief te zijn; het is in begrijpelijke taal geschreven en zeer overzichtelijk van indeling.

★

Vraagt toezending van gratis proefnummer.

★

Abonnementen (per jaar f. 19,—; p. kwartaal f. 5,50) kunnen elk kwartaal ingaan en dienen te worden opgegeven bij de Administratie van „Bel-Bel”, Postbus 42, Schiedam.

Wat betekent
open
bewaring

van effecten
bij de Kas-Associatie

Bewaring in brand- en inbraakvrije kluisen. Deskundige behandeling der stukken. Verzilvering van coupons en dividenden. Lichting van nieuwe coupon- en dividendbladen. Nazien van uitlotingen en aflosbaarstellingen. Voortdurende administratie. Aankopen en verkopen via uw commissienair.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam

ECONOMISCH DOCTORANDUS
37 jaar,
met bedrijfseconomische ervaring, zoekt een verantwoordelijke positie in het bedrijfsleven. Brieven onder no. E.-S.B. 37-1, Postbus 42, Schiedam.

ADVERTEER IN
ECONOMISCH-
STATISTISCHE
BERICHTEN

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

- Prof. P. Hennipman,
- Prof. A. M. de Jong,
- Prof. F. J. de Jong,
- Prof. P. B. Kreukniet,
- Prof. H. W. Lambers,
- Prof. J. Tinbergen,
- Prof. G. M. Verrijn Stuart
- Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 22,50;
fr. p. post f. 23,60; voor studenten f. 19,—; fr. per post f. 20,10.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

UITGEVERIJ HET SPECTRUM N.V.

De Meern bij Utrecht, zoekt een

CHEF ADMINISTRatieve ORGANISATIE

Hij krijgt de leiding over enkele administratieve afdelingen (plm. 15 personeelsleden) en draagt de verantwoordelijkheid voor een juiste en onderling goed afgestemde opzet van de administratieve organisatie van het bedrijf. Als staffunctionaris adviseert hij de directie ten aanzien van administratieve, financiële en bedrijfsorganisatorische vraagstukken. De aard van de werkzaamheden in de aan hem toevertrouwde afdelingen maakt nauwkeurigheid en een vlot werktempo noodzakelijk. De verzorging van de administratieve methodieken, richtlijnen en voorschriften brengt hem in geregeld contact met functionarissen van andere afdelingen. Tenminste S.P.D. of vergelijkbare opleiding is noodzakelijk; ervaring in een soortgelijke functie is vereist. Leeftijd omstreeks 35 jaar.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto vóór 16 oktober a.s. aan de **Nederlandse Stichting voor Psychotechniek**, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder-nummer E.S.B. 140484.

Zuid Amerika

RIO, SAO PAULO, MONTEVIDEO,
BUENOS AIRES, SANTIAGO DE CHILE...

De LUFTHANSA brengt u er binnen een etmaal, supersnel, supercomfortabel. U weet zich van de eerste tot de laatste minuut onder de hoede van de bekwaamste piloten en toevertrouwd aan de vorstelijke zorgen van de LUFTHANSA 'Senator' service (exclusief en internationaal toonaangevend). Efficiënte verbindingen op woensdag via Zürich en zaterdag via Parijs.

Inlichtingen en boekingen bij uw reis- en/of passagebureau, uw beste schakel met de LUFTHANSA.

LUFTHANSA

Keizersgracht 727, Amsterdam. Tel: 020 - 249180 - 249189

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON (010) 11.19.80 •

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM-2

Leeft met Uw tijd mee!

Leest de „E.-S.B.”

DUN & BRADSTREET N.V.

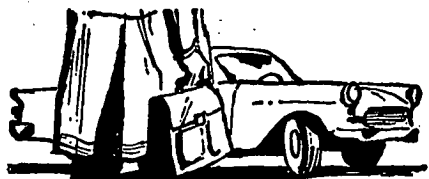
(OPGERICHT 1841)

Handelsinformaties en Incasso

ONE MILLION DOLLAR DIRECTORY

(21.000 vooraanstaande Amerikaanse ondernemingen met meer dan \$ 1.000.000 kapitaal)

SCHIEKADE 187-189, TELEFOON 12.00.29, ROTTERDAM

waar u heengaat ...

de **minifon** gaat met u mee!

minifon, de handige zakdicteermachine van 8 ons, die - dank zij werking op batterijen, autoaccu of lichtnet - overal paraat is.

thans in 3 modellen:

Attaché voor dictaat onderweg of op kantoor;

Attaché speciaal voor ononderbroken opname tot 5 uur;

HiFi ook voor perfecte muziekopname (tot 12.000 Hz.);

Veenman kantoormachines n.v.

Vraag prospectus en vermeld a.u.b. het model waarin u belang stelt.

Rotterdam, Goudsesingel 108, tel. (010) 120196 - Amsterdam, Keizersgracht 480, tel. (020) 33898 - Hengelo, Enschedesestraat 39, tel. (05400) 8565